

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Första kammaren.

Nr 17.

Lördagen den 13 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 134, med förslag till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen;

nr 8, angående upplåtande av vissa områden från förra militiebostället Long nr 3 Storegård i Skaraborgs län;

nr 9, angående försäljning av förra militiebostället Ängsholmen nr 1 med Borghaga nr 1 i Stockholms län med visst undantag;

nr 10, angående upplåtande av en lägenhet från förra skogvaktarbostället Stora Söderby nr 3 i Stockholms län;

nr 43, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Bredevik nr 1 och 2 samt Skjunnaryd nr 1 i Jönköpings län;

nr 44, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Götetorp nr 1 jämte Götetorp nr 2, en utjord, i Kalmar län;

nr 45, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Ljung nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 123, angående förslag till lag om förekommande och släckning av skogseld;

nr 124, angående ändring i gällande bestämmelser i fråga om fördelning av odlingslån;

nr 125, angående understöd åt lantbruksingenjören J. E. Bergrens änka och barn;

nr 126, angående ålderstillägg åt vissa kronojägare;

nr 127, angående avstående eller upplåtande i vissa fall av mark från kronoegendomar;

nr 128, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Kattarp nr 9 i Malmöhus län;

nr 129, angående upplåtande av lägenheter från förra härads-skrivarbostället Torpa nr 4 Måns Jonsgården och nr 5 Arvid Snickargården i Skaraborgs län;

Första kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 17. 1

nr 130, angående upplåtande av lägenheter från Hunnelundstorp under Visborgs kungsladugård i Gottlands län;

nr 131, angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Tofta nr 1 och 2 Söder- och Västergård i Kronobergs län;

nr 132, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Sälshög nr 7, 11 och 14 med Sälshög nr 12 i Kristianstads län;

nr 133, angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Väster Bitterna nr 2 Kartegården i Skaraborgs län; och

nr 135, angående efterskänkande av viss del av kronans fordran av inspektoren A. Carleson i Hedtorp för å auktion inköpt björkved.

Justerades protokollen för den 6, 7 och 8 i denna månad.

Anmälades och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter; ävensom

lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten; och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1—5 samt 7—9 §§ i lagen om straffregister den 17 oktober 1900.

Föredrogs och hänvisades till särskilda utskottet herr *Bondesons* den 11 innevarande juni bordlagda motion nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning om värnsskatt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets den 10 och 11 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 8, angående regleringen av utgifterna under riksstatsens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkterna 2—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkterna 6—18.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 19.

Lades till handlingarna.

Punkterna 20—27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 28.

Kungl. Maj:t hade i punkt 28 av förevarande huvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att till anställande under åren 1915—1917 av tre kontraktsadjunkter inom Norrbottens norra kontrakt samt Juckasjärvi och Karesuando församlingar av lappmarkens tredje kontrakt bevilja 18,000 kronor, därav på extra stat för år 1915 6,000 kronor;

att till resekostnadsersättning åt dessa kontraktsadjunkter bevilja 2,400 kronor, därav på extra stat för år 1915 800 kronor;

samt att till tre stipendier för utbildande vid universitet av präster, förtrogna med finska språket, bevilja 6,750 kronor, därav 2,250 kronor på extra stat för år 1915, med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser, som kunde erfordras rörande anslagens användande.

*Anslag till
extra präst-
män i Norr-
bottens änn-
bygder.*

Utskottet hade i nu föredragna punkt på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

a) till anställande under åren 1915—1917 av två kontraktsadjunkter inom Norrbottens norra kontrakt samt Juckasjärvi och Karesuando församlingar av lappmarkens tredje kontrakt bevilja 12,000 kronor, därav 4,000 kronor på extra stat för år 1915;

b) till resekostnadsersättning åt dessa kontraktsadjunkter bevilja 1,500 kronor, därav 500 kronor på extra stat för år 1915; samt

c) till tre stipendier för utbildande vid universitet av präster, förtrogna med finska språket, bevilja 6,750 kronor, därav 2,250 kronor på extra stat för år 1915,

med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser, som kunde erfordras rörande anslagens användande.

Reservation hade avgivits av greve *A. F. Cl:son Wachtmeister* samt herrar *A. Åström, I. E. G. Svensson, J. L. Widell och H.*

Anslag till
extra präst-
män i Norr-
bottens finn-
bygder.
(Forts.)

Andersson i Skivarp, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Alltsedan år 1891 — — — — — ifrågavarande anordning.

Den föreliggande framställningen — — — — — under år 1916. Vid det förhållande, att löneregleringarna för sistnämnda två församlingar utlöpa redan under år 1916 eller under den tid, varför anslag begäres för ytterligare en kontraktsadjunkt, och då efter den nya löneregleringens genomförande något vidare anslag å riksstaten icke torde bliva erforderligt för tillgodoseende av behovet av prästerlig arbetskraft i dessa båda församlingar, har utskottet ansett, att medel för anställande av den tredje kontraktsadjunkten icke bör avses för längre tid än till och med år 1915.

I anslutning härtill bör också resekostnadsersättningen beräknas till endast 2 kontraktsadjunkter under hela treårsperioden och till 1 kontraktsadjunkt under år 1915, att utgå med 1,800 kronor, därav 800 kronor för år 1915.

I fråga om anslag till tre stipendier för utbildande vid universitetet av präster, förtrogna med finska språket, har utskottet intet att erinra.

Utskottet får alltså hemställa,

att riksdagen må

a) till anställande under år 1915 av tre kontraktsadjunkter samt åren 1916 och 1917 av två kontraktsadjunkter inom Norrbottens norra kontrakt samt Juckasjärvi och Karesuando församlingar av lappmarkens tredje kontrakt bevilja 14,000 kronor, därav 6,000 kronor på extra stat för år 1915; samt

b) till resekostnadsersättning åt dessa kontraktsadjunkter bevilja 1,800 kronor, därav 800 kronor på extra stat för år 1915; samt

c) till tre stipendier för utbildande vid universitetet av präster, förtrogna med finska språket, bevilja 6,750 kronor, därav 2,250 kronor på extra stat för år 1915,

med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser, som må erfordras rörande anslagens användande.»

Herr statsrådet Westman: Herr talman, mina herrar! Tack vare särskilda anslag ha under en följd av år i Norrbottens finnbygder kunnat anställas två kontraktsadjunkter. Erfarenheten har givit vid handen att de där utövat en synnerligen gagnande verksamhet. Men det har också visat sig, att den uppgift, som blivit dem förelagd, är så stor och omfattande, att för dess fyllande ytterligare en kontraktsadjunkt behöver anställas.

Det är som bekant de särskilda och egendomliga förhållandena i dessa nordliga trakter, som framtvungit anställandet av särskilda prästerliga krafter. Då befolkningen är dubbelspråkig och lever i spridda byar, ofta skilda av ofantliga avstånd, måste detta framkalla en särskild form för den kyrkliga verksamheten. Det har blivit nödvändigt att vid sidan av församlingspräster anställa särskilda resepräster, som för sitt arbete

icke äro bundna inom en enda församlings gränser, utan verka inom större områden. Så skulle även bli förhållandet enligt den anordning, som föreslås i statsverkspropositionen. De tre kontraktsadjunkterna skulle utöva sin syssla inom områden bestående av flera församlingar, och var och en av dem skulle endast »huvudsakligen» — icke helt och hållet — verka inom ett visst bestämt av dessa områden. Han skulle alltså kunna användas även utanför dess gränser.

Anslag till extra prästmän i Norrbottens finnbygder.

(Forts.)

Lämpligheten av en organisationsform sådan som denna, avpassad efter ortsförhållandena, är påtaglig. Det förefaller emellertid, som om man inom statsutskottet hyst den tanken, att denna organisation borde försvinna allteftersom prästlöneregleringen genomföres i församlingarna i dessa trakter.

Utskottets majoritet avstyrker nämligen det i statsverkspropositionen framställda förslaget, att medel måtte beviljas till anställande under åren 1915—1917 av *tre* kontraktsadjunkter i Norrbottens finnbygder, med följande motivering: »Vid det förhållande, att löneregleringarna för sistnämnda två församlingar (nämligen Pajala och Tärendö) utlöpa redan under år 1916 eller under den tid, varför anslag begäres för ytterligare en kontraktsadjunkt, och då efter den nya löneregleringens genomförande något vidare anslag å riksstaten icke torde bliva erforderligt för tillgodoseende av behovet av prästerlig arbetskraft i dessa båda församlingar, har utskottet ej ansett sig böra förorda Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser anställandet av en tredje kontraktsadjunkt.» Även reservanternas i utskottet godkänna denna motivering, men komma till den slutsatsen, att medel för anställande av den tredje kontraktsadjunkten böra beviljas, men icke för längre tid än till och med år 1915.

Utskottets medlemmar ställa sig alltså på den principiella ståndpunkten, att i den mån löneregleringen genomföres, reseprästerna skola försvinna och ersättas med församlingspräster och att samtidigt de särskilda anslagen skola upphöra och kyrkofonden i stället bestrida alla utgifter, för vilka församlingarna icke ha tillgångar. Det är enligt min mening icke tillrådligt, att riksdagen utan all utredning fastslår denna principiella ståndpunkt, vars lämplighet är tvivelaktig och vars konsekvenser äro mycket vittgående. Den ställer nämligen icke blott det nu ifrågavarande anslaget på avskrivning utan också de anslag, som beviljats till särskilda kyrkliga ändamål i Lappmarken. Den hotar anslaget till »*Lappmarks ecklesiastikverk, kyrkliga ändamål*» å 40,000 kr. och anslaget till »*extra prästmän i lappmarkerna*» å 8,000 kr. årligen.

Det må tillåtas mig att ur rent ekonomisk synpunkt framhålla, att det är synnerligen vågat att redan nu utan vidare förutsätta, att kyrkofonden skall förmå bära dessa utgifter till alldeles särskilda kyrkliga ändamål. Det stora prästerliga löneregleringsverket befinner sig för närvarande i sin första början, och först åren 1918—1919 har det fortskridit så långt, att

Anslag till extra prästmän i Norrbottens finnbygder.
(Forts.)

man med någon säkerhet kan överskåda förhållandet mellan kyrkofondens inkomster och utgifter. Det torde bäst överensstamma med tillbörlig försiktighet, om man till den tidpunkten låter de nuvarande förhållandena bestå och alltså fortfar med att åtminstone till dess låta särskilda anslag i riksstaten utgå till de särskilda kyrkliga ändamålen i rikets nordliga delar.

För denna ståndpunkt talar för övrigt ytterligare en omständighet. När statsutskottet utgått från den principiella förutsättningen, att vid lönereglerngens genomförande i en församling skulle tillses, att församlingens prästerskap bleve tillräckligt för *alla* de kyrkliga uppgifter, som möta inom församlingen, synes utskottet ha förbisett att lagen om kyrkofonden av den 9 dec. 1910 talar ett annat språk. I denna lag § 6 mom. 8 heter det nämligen, att ur kyrkofonden även skola utgå »*i den mån fondens tillgångar det medgiva*, anslag, som konungen till främjande av den kyrkliga organisationens utveckling må finna skäligt bevilja *extra ordinarie präst för särskild prästerlig tjänstgöring.*»

Genom detta stadgande har lagstiftaren tagit hänsyn därtill att det även i framtiden kan vara lämpligt att ha särskilda präster för egenartade kyrkliga uppgifter, och härunder falla tydligen även *resepräster* i de nordliga trakterna. Men anslag till sådana ändamål kunna endast utgå *i den mån fondens tillgångar det medgiva*, och härom får man först om 4 eller 5 år någon kännedom.

Av vad jag sagt framgår, att jag icke kan omfatta den tankegång, som följts av statsutskottets medlemmar.

Det arbete, som det här gäller att understödja, är icke blott av mycket stor kyrklig betydelse, utan det är som bekant även av synnerligen stort nationellt värde. Det är, som var och en vet, ett försvarsarbete för svenskt språk och svensk odling. För detta arbetes kraftiga fortsättande är det tydligen tjänligast, att man för den närmaste tiden upprätthåller och utvecklar den nuvarande organisationen, och jag tillåter mig därför att hemställa, huruvida icke kammaren för att undvika att binda sig vid den motivering, som använts av statsutskottets medlemmar, både i majoriteten och minoriteten, kunde biträda Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Strömberg: Jag skall endast med några ord förklara och därigenom också söka försvara utskottsmajoritetens ställning till denna fråga.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet framhöll nyss den stora nyttan och behovet av dylika tjänsters befintlighet i övre Norrland, och det är ett förhållande, som utskottsmajoriteten icke på något sätt bestritt. Meningarna inom utskottet voro visserligen icke odelade om det trängande behovet därav, men flertalet var alldeles överens om dylika befattningars stora betydelse såväl för kyrkliga ändamåls till-

godoseende och folkskoleväsendets förkovran och upphjälpande som och för utbredande av svenska språket och för svenskhetens bevarande i dessa finsktalande bygder. Däröfver var som sagt föga meningsskiljaktighet, men utskottet ställde sig på den ståndpunkten att, om ock dessa extra prästers avlöning hittills bestritts av statsmedel, skulle, sedan riksdagen för några år sedan beslutat om ny löneroglering för prästerskapet, behovet i detta avseende tillgodoses med kyrkofondens medel i den mån lönerogleringarna för respektive församlingar trädde i kraft. Såsom herrarna kanske minnas, eller rättare sagt kanske icke minnas, bliva genom den nya lönerogleringen inom Härnösands stift en del prästerliga befattningar indragna, men å andra sidan tillkommer en mycket stor utökning i sådant avseende, så att inom nuvarande Härnösands och Luleå stift den avsedda ökningen av prästerliga befattningar är icke mindre än 66. Och även i här berörda kommuner skulle en del nya prästerliga tjänster inrättas. Dessas avlöning skola då bestridas av kyrkofondens medel. Visserligen förhåller det sig så, som herr statsrådet påpekade, att vi icke veta, huru mycket dessa medel komma att gå till, men så mycket torde man dock fått klart för sig, enligt vad för utskottet uppgivits, att de komma att växa betydligt mer än man antagit att de skulle göra.

Något annat har utskottet således icke velat säga, än att det anser, att i den mån lönerogleringen tillämpas för ifrågasvarande församlingar, böra de kostnader, som skola bestridas för prästerliga tjänster, vare sig nyinrättade ordinarie eller extra ordinarie, tagas av fondens medel och icke upptagas såsom extra kostnader å åttonde huvudtiteln. Det har icke varit utskottets mening att uttala, såsom herr statsrådet yttrade, att det förordade reseprästerernas indragning eller att det ansåg att denna organisation skulle försvinna. Däröfver hava vi icke yttrat oss, utan endast ställt oss på den ståndpunkten, att de extra kostnader, dessa resepräster draga, skola bestridas icke av statsmedel utan av kyrkofondens tillgångar. I ordalagen av den lagparagraf, som vi nyss hörde herr statsrådet uppläsa, ligger, förefaller det mig, att sådana kostnader och utgifter för kyrkliga ändamål, som här ifrågasättas, skulle av Kungl. Maj:t täckas just med kyrkofondens medel.

Nu är det så, att en av de tre prästmän, för vilka anslag begäres, skulle tjänstgöra i distriktet Pajala och Tärenö, och i dessa församlingar inträder lönerogleringen redan 1916. Således ett år, efter det för vilket anslag av regeringen begärts, skulle avlöningen för denna befattning bestridas enligt den nya lönerogleringens grunder av kyrkofonden. Då erkänner jag visserligen, att det kanske varit konsekventare, att, såsom reservanterna gjort, föreslå utgående av anslaget till den tredje kontraktsadjunkten för endast ett år, då man nämligen erkänner behovet av denna tjänst. Å andra sidan har utskottsmajoriteten funnit det icke lämpligt att bevilja medel till en prästerlig

*Anslag till
extra präst-
män i Norr-
bottens finn-
bygder.
(Forts.)*

*Anslag till
extra präst-
män i Norr-
bottens finn-
bygder.
(Forts.)*

befattning blott för ett år, då man därmed så att säga skulle föregripa den tillsättning av prästerliga tjänster, som måste ske vid regleringens tillämpning i mån av fondens tillgångar. och därmed tillskapa en befattning, som man kanske sedermera hade svårt att komma ifrån.

Det är således endast detta skäl, som utskottsmajoriteten stöder sig på, när den yrkar bifall i fråga om tillsättande av tvenne kontraktsadjunkter, men avslag å den tredje, och på denna grund yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindblad, Anders: Den avdelning, som haft denna fråga till behandling och således varit närmast att sätta sig in i densamma, har så gott som enhälligt avslagit framställningen av Kungl. Maj:t om tillsättande av en ytterligare prästman i övre Norrbotten, och utskottet har ju också med mycket stor majoritet delat denna uppfattning. Det förefaller mig också, som om utskottet givit tämligen starka skäl för sitt avslag. Att för ett år tillsätta en ny befattning tror jag riksdagen icke i allmänhet är villig till och icke heller kommer att vara i detta fall.

Det framhölls av statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att det ur nationell synpunkt och ur synpunkten av den svenska kulturens befrämjande överhuvud taget vore synnerligen viktigt att få denna befattning och att den därför borde tillsättas. Nu är det emellertid så, att tillsättande av en ytterligare kontraktsadjunkt i detta avseende icke skulle få så synnerligen stor betydelse. Ur nationell synpunkt och ur synpunkten av kulturens upprätthållande vid finska gränsen tror jag det kräves åtskilligt annat samt att andra åtgärder äro mycket betydelsefullare än tillsättandet av en prästerlig befattning. Det yttrades här vid behandlingen av riksgränsbanan förra året av nuvarande utrikesministern, att järnvägens framdragande komme att göra betydligt mera för svenska språket i dessa trakter än något annat, och jag delar hans uppfattning, att järnvägar och skolor äro vida lämpligare för främjandet och upprätthållandet av den svenska kulturen, än om man tillsätter en prästerlig befattning sådan här föreslagits.

Det förefaller mig således, att en dylik befattning icke bör tillsättas, i synnerhet då, såsom utskottet också betonar, det endast kan röra sig om ett tillsättande för ett år. En av förut-sättningarna för prästlöneregleringen var väl ändå, att ur kyrkofonden skulle utgå vad som fanns nödvändigt för prästerliga befattningars avlöning utöver dem, som fastställdes genom denna reglering. Jag kan därför icke annat än instämma i vad den siste talaren yttrade och liksom han yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergqvist. Attonde huvudtiteln har ju gått ganska helskinnad genom statsutskottets skärseld, och det är, så vitt jag

kan se, icke stort mer än *en* punkt, som blivit förbränd där, nämligen framställningen angående den tredje kontraktsadjunkten i Norrbottens läns finska bygder. Jag anser mig skyldig yttra några ord till förmån för denna framställning. Den har tillkommit på underdånig hemställan från domkapitlet, och det skulle ju se ut, som om saken icke skulle tillmätas någon större vikt, om jag icke vid detta tillfälle yttrade några ord.

Det sadet här av en ärad talare, att meningarna angående behovet av den tredje kontraktsadjunkten icke skulle inom statsutskottet ha varit alldeles odelade. Jag anser mig därför böra något litet ytterligare betona just behovet av denna nya prästerliga befattning. Detta behov har länge förelegat, och domkapitlet har gång på gång varit betänkt på att göra framställning om en tredje kontraktsadjunkt i gränsbygderna, men då vi haft så många andra petita att framställa, ha vi icke ansett oss kunna göra det förrän nu. Sträckan från Haparanda upp till Muonionalusta är ju som vi veta omkring 30 mil, och tager man därjämte även Karesuando med i beräkningen, där även den ifrågasatta tredje kontraktsadjunkten skulle i någon mån tjänstgöra, är sträckan över 40 mil. Å sträckan mellan Haparanda och Muonionalusta finnes det fem pastorat med åtta församlingar. Räknar man Muonionalusta med, blir det nio. I var och en av dessa församlingar är blott en präst anställd utom i Neder-Torneå, där det jämte kyrkoherden även finnes kominister. Befolkningen talar finska. Men den yngre generationen har börjat att under de senaste årtiondena få lära sig svenska i skolorna. Gudstjänst måste hållas både på svenska och finska. Kanske menar någon, att man nu borde övergå till att hålla endast svensk gudstjänst i dessa församlingar. Men tänker man rätt på saken, finner man nog snart, att tiden ännu icke är mogen därför. Man kan icke förvägra den äldre generationen, som icke förstår svenska, att få höra Guds ord predikas på eget språk, och jag tror väl icke, att det finnes någon enda i denna kammare, av vilken åsikt han än må vara, som skulle vilja vara med om en sådan åtgärd. Nu förstås ju finska språket i regeln även av de yngre, och då skulle man ju kunna ha den utvägen att hålla alla predikningar på finska språket, men det vore från en annan synpunkt en ytterst betänklig åtgärd. Vilja vi verka för det svenska språkets utbredande i dessa bygder, tror jag det vara nödvändigt att se till, att så många predikningar och gudstjänster som möjligt kunna hållas på svenska språket. Jag vill i detta sammanhang fästa herrarnas uppmärksamhet på en sak, som kanske icke har varit så noga beaktad. Herr Lindblad yttrade nyss, att järnvägen komme att bliva en mycket stark faktor för utbredande av svensk kultur i dessa bygder, och däruti har han alldeles rätt; det är också min tro och varma förhoppning. Men jag vill fästa uppmärksamheten på de särskilda religiösa egendomligheter, som existera bland befolkningen just i denna gränsbygd. De tillhöra där den s. k. Laestadianska riktningen.

*Anslag till
extra präst-
män i Norr-
bottens finn-
bygder.*
(Forts.)

*Anslag till
extra präst-
män i Norr-
bottens finn-
bygder.*

(Forts.)

Det är en religiös riktning, som med mycket starka band binder befolkningen vid den tro den har mottagit. De sammankomster, som förekomma i orten, äro huvudsakligen av religiös natur, och i sina hem talar befolkningen gärna om religiösa frågor. Då är det alldeles givet, att det är av yttersta vikt på vilket språk detta blir. Det har kanske icke funnits något hinder, som varit större för svenska språkets utbredande i dessa bygder än just detta, att prosten Laestadii postillor varit utgivna på finska språket, och legat till grund icke blott för husandakten i hemmen utan även för de gemensamma religiösa sammankomsterna. Religionen spelar i denna trakt en alldeles särskild roll ifråga om själva språket. Härav framgår, att det måste vara en viktig angelägenhet att bereda tillfälle till så många svenska predikningar som möjligt, och detta går så mycket lättare, sedan befolkningen själv numera börjat bli va ganska angelägen därom. Det är icke blott så, att den svensktalande befolkningen strider med den finsktalande om huru många högmässogudstjänster av vartdera slaget, som skola hållas i kyrkan under månaden, utan befolkningen i församlingarnas utkanter gör också anspråk på att få sin regelbundna gudstjänst en eller ett par gånger i månaden. Och jag tänker mig, att det blir till nytta icke blott för själavården utan även för svensk kultur, om man kan tillmötesgå sådana krav från befolkningens sida.

Vidare önskar man att i de vidsträckta församlingarna få någon del av konfirmationsskolorna förlagd till församlingarnas avlägsnare trakter. Detta är med hänsyn till avståndet ett ganska berättigat krav, ett krav som man ock i någon mån har att söka att tillmötesgå. Men det är givet, att de ordinarie prästerna icke räkna till för allt detta. De två kontraktsadjunkter, som hittills varit anställda, hava så långt de förmått varit behjälpliga med detta extra arbete, men två kontraktsadjunkter äro för litet för detta vidsträckta område. En tredje behövs ovillkorligen.

Nu yttrades här, jag tror av herr Strömberg, att den tredje kontraktsadjunkten skulle begärts för Pajala pastorat, men det är alldeles icke fallet. Han har icke begärts för Pajala pastorat, ty vi hava förutsatt, att den där stationerade kontraktsadjunkten, som redan förut funnits, hädanefter som hittills skulle få vara stationerad därstädes. Det är icke heller riktigt så, som statsutskottet säger, att han skulle tjänstgöra endast i två församlingar, Pajala och Tarendö, utan där finnas i själva verket fyra församlingar: Pajala, Tarendö, Junosuando och Muonionalusta. Det är ett ganska vidsträckt område med spridd befolkning, och där kommer en kontraktsadjunkt även efter den nya prästlönereglerns genomförande att behövas. Nej, vi hava begärt en tredje kontraktsadjunkten särskilt för den nedre delen av Torneådalen, vilken hittills blivit något styvmoderligt behandlad i detta avseende. Och när man tänker på detta, är det ju givet, att det huvudsakligen av statsutskottets

motivering mot den tredje kontraktsadjunkten av sig självt förfaller.

Den tredje kontraktsadjunkten behövs även från flera andra synpunkter än jag nu nämnt. Man har börjat inse nödvändigheten att samla den konfirmerade ungdomen och intressera den för självverksamhet icke blott för religiöst påverkande utan även för att nationellt språkligt söka upprycka densamma. I denna uppgift hava kontraktsadjunkterna sin givna plats.

Vidare kunna de vid tillsynen av skolväsendet givetvis kraftigt medverka.

En annan sak vill jag även nämna. Staten beviljar årligen flera tusen kronor till spridande av svensk litteratur dels genom domkapitlet åt skolbarnen och dels genom Konungens befallningshavande åt den äldre befolkningen. Det är nu gott och väl med denna litteraturspridning. Det sprides böcker i tiotusentals exemplar årligen och tidskrifter så gott som till varenda familj inom Torneådalen. Men det är också av vikt, att man ser till hur denna litteratur blir använd. Vilka kunna då vara bättre ägnade att härvid utöva ett uppmuntrande inflytande och även öva kontroll än kontraktsadjunkterna, som resa omkring i bygderna och komma in i de enskilda hemmen? Här hava de utan tvivel en synnerligen stor och viktig uppgift.

Nu förmenar emellertid statsutskottet att, när den nya löne-regleringen genomförts, dessa befattningar icke längre skulle behöva uppföras i riksstaten. Därom skall jag icke uttala mig, men jag vill dock framhålla, att ecklesiastikministern Berg i sitt yttrande till statsrådsprotokollet i den här punkten förklarade, att det här gällde ett *riksintresse*. Det kunde sålunda icke anses ur vägen, om riksdagen även framdeles anvisade anslag för deras avlöning. Det vore ledsamt, om riksdagen nu skulle binda sig i detta avseende genom ett beslut, som anslöte sig till utskottets motivering. Enligt prästlöne-regleringens förslag skall utom de nu anställda ordinarie prästerna tillkomma endast en. Jag nämner detta därför, att herr Strömberg syntes vilja göra gällande, att den nya löne-regleringen skulle medföra ett större antal prästerliga krafter. Herr Strömberg nämnde icke huru många skulle komma på de församlingar, som nu äro i fråga. Men jag ber att få upplysa att, utom de nu anställda, skall enligt löne-regleringens förslag endast *en* prästerlig tjänst tillkomma, nämligen i Turtola i Över-Torneå församling, där en komminister skall anställas. Dessutom är det föreslaget, att kapellpredikantbefattningarna i Korpilombolo och Tarendö skola förändras till kyrkoherdebefattningar, men det ändrar icke något i de prästerliga tjänsternas antal. Därför kommer den tredje kontraktsadjunkten att även framdeles behövas. Detta vill jag framhålla särskilt mot herr Lindblad, som sade, att riksdagen sannolikt icke ville vara med om att inrätta en tjänst endast för ett år. Här är icke fråga om att tjänsten skall existera ett år allenast, utan den behöver allt framgent finnas, ehuru det ju

Anslag till extra prästmän i Norrbottens finnbygder.

(Forts.)

Anslag till
extra präst-
män i Norr-
bottens finn-
bygder.
(Forts.)

är möjligt, att kontraktsadjunktsavlöningen i sinom tid kan övertagas av prästlöneregleringsfonden. Detta kommer naturligtvis att bero på tillgångarna i denna fond. Men då vill jag fästa uppmärksamheten på att den första lönekonventionen för ifrågasatt församlingar icke utlöper förrän den 1 maj 1916, nämligen i Pajala pastorat. Intill nämnda dag synes därför billigt, att staten avlönar även den nu ifrågasatta tredje kontraktsadjunkten. Reservanterna mot utskottets betänkande hava hemställt om anslag för denna kontraktsadjunkt för ett år, nämligen för år 1915. Detta synes vara en antaglig lösning, och för min del är jag villig att med tacksamhet acceptera den. Dock tror jag, att det skulle hava sina betänkligheter att binda sig vid reservanternas motivering, och därför känner jag mig för min del böjd att yrka avslag på själva motiveringen. Jag vill därför låta mina ord utmynna i en hemställan om bifall till reservanternas förslag, men med strykande av deras motivering.

Herr Ekman, Karl Johan: Som jag just är sysselsatt med dessa prästlöneregleringar, som här berörts, skall jag be få säga några ord i frågan. Såväl den nuvarande som den förutvarande liberala regeringen hava begärt anslag till trenne kontraktsadjunkter i Norrbottens finnbygder för treårsperioden 1915—1917. Behovet av dessa tre prästerliga befattningar har ju egentligen icke blivit bestritt, men man säger, att då det pastorat, Pajala, där en av ifrågasatt kontraktsadjunkter skulle få sin huvudstation, skall nyregleras redan 1916, är ett anslag på riksstaten för en tredje kontraktsadjunkt icke erforderligt, enär en sådan kontraktsadjunkt kunde avlönas av församlingen eller med kyrkofondens medel. För att visa, hur härmed förhåller sig, skall jag be att få redogöra för huru de sakkunnige tänkt sig den kyrkliga organisationen i Torneådalen.

Nuvarande organisation av kontraktet är sådan, att det finnes sex pastorat, med sex kyrkoherdar, tre komministrar och tre kapellpredikanter, eller tillsammans tolv ordinarie prästmän, och dessutom tvenne kontraktsadjunkter, den ene med huvudstation i Tarendö och den andre med huvudstation i Pajala. Den nyföreslagne skulle huvudsakligen hava sin verksamhet i Neder Torneå socken på Seskarön nedanför Haparanda, en ö med cirka 1,500 innevånare. Nu ämnar kommittén föreslå, att i detta kontrakt skulle bliva 8 pastorat, med 8 kyrkoherdar och 6 komministrar, således 14 ordinarie präster, och därjämte är meningen föreslå, att en kontraktsadjunkt skulle stationeras i Pajala. Möjligen kan därutöver komma att föreslås en eller två kontraktsadjunkter, beroende på utvecklingen inom Torneådalen, sedan de förbättrade kommunikationer, som redan beslutats, gjort verkan. Emellertid ha vi alltid tänkt oss, att en kontraktsadjunkt skulle vara stationerad i Pajala, även med den reglering, som skulle taga sin början 1916.

Enligt det förslag, vi tänkt komma med, skulle det för

Över-Torneå bliva en ökning från tre till fyra ordinarie prästmän, men denna ökning skulle icke inträda förrän 1920, och till dess måste alltså en kontraktsadjunkt där finnas. I det andra distriktet Neder-Torneå med Seskarön skulle ökning ske från tre till fyra ordinarie prästmän, men denna ökning icke inträda förrän 1923. Slutligen hava vi Pajala distrikt, där reglering skall ske 1916 med samma antal ordinarie präster som förut; men just där skulle för framtiden alltid en kontraktsadjunkt vara stationerad. Statsutskottet tycks emellertid anse, att man i Pajala kunde tillsätta ytterligare en ordinarie prästman, som skulle fylla behovet, så att man efter 1916 skulle kunna undvara den föreslagna kontraktsadjunkten därstädes. Jag tror dock icke, att anställandet av så många ordinarie prästmän som fyra i Pajala kan försvaras på grund av folkmängden eller behovet inom själva pastoratet. Anledningen varför en kontraktsadjunkt där bör vara stationerad är, att han skall kunna resa omkring icke blott i Pajala, Junosuando, Muonionalusta och Tärendö, utan även i de därintill gränsande Vittangi och Karesuando pastorat, som sträcka sig ända upp mot norska gränsen. Det är ett ofantligt område, kontraktsadjunkten i Pajala sålunda får på sin lott. Man får lov att tänka på, att förhållandena däruppe äro annorlunda än här. Där ligga byarna spridda på många mils avstånd från varandra, med kanske knappt ett hundratal invånare i varje. Man kan då icke stationera en präst för ett så litet antal människor, stadigvarande på en plats, utan det måste anställas prästmän, som resa från by till by. Det är av sådan anledning det är nödvändigt att här hava en kontraktsadjunkt, som står på mera rörlig fot, och en sådan kontraktsadjunkt ersättes icke genom en i Pajala inrättad ny prästerlig tjänst för denna församling.

Såsom resultat av vad jag sagt framgår, att i Över-Torneå ökningen av prästernas antal icke inträder förrän 1920, och till dess behöves kontraktsadjunkten därstädes. Vid Neder-Torneå inträder ökningen först 1923, och till dess är likaledes en kontraktsadjunkt där erforderlig. Slutligen i Pajala distrikt, där regleringen sker redan 1916, måste i alla händelser en kontraktsadjunkt fortfarande vara anställd för att för framtiden betjäna icke allenast Pajala m. fl. församlingar utan även Vittangi och Karesuando pastorat. Man vill emellertid göra gällande, att kyrkofondslagen medgiver bekostandet av dessa adjunkters avlöning med fondens medel, men, såsom herr statsrådet redan fäst uppmärksamheten på, böra medel för ifrågasvarande ändamål icke gärna anvisas, å kyrkofonden, förr än utgifterna för ordinarie behov först utgått. Stadgandet lyder nämligen på följande sätt: »I den mån fondens tillgångar det medgiva», skola därifrån anslag utgå »som Konungen till främjande av den kyrkliga organisationens utveckling må finna skäligt bevilja». Det är redan framhållet, att man icke kan överblicka fondens ställning förrän framemot 1920, och torde där-

Anslag till extra prästmän i Norrbottens finnbysbygger.
(Forts.)

Anslag till
extra präst-
män i Norr-
bottens finn-
bygder.
(Forts.)

för försiktigheten bjuda, att riksdagen nu tills vidare beviljar det begärda anslaget. Jag förenar mig emellertid i frågans närvarande läge, med herr biskop Bergqvist i hans yrkande.

Greve Wachtmeister, Fredrik: Jag anser det icke nödvändigt att här i denna kammare vidare tala om behovet av den ytterligare kontraktsadjunkt, som nu blivit föreslagen uppe i Torneådalen. Jag är viss om att kammarens majoritet av vad som hittills i detta avseende blivit anfört känner sig övertygad om att detta behov måste fyllas. Jag tror också, att den anmärkning, som från en av utskottets majoritet nyss gjordes mot reservanternas förslag, att det vore orätt att tillsätta en tjänst endast för ett år, icke har någon så vägande betydelse. Av vad vi nyss av herr Bergqvist hört skildras, är det tydligt nog för kammaren, att behovet av en kontraktsadjunkts arbete i dessa trakter nog kommer att fortfara även efter 1915 och att han kommer att på ett eller annat sätt behövas. Jag står således på samma ståndpunkt som herr Bergqvist i det jag vill yrka bifall till reservationen men, i motsats till honom och den siste ärade talaren, vill jag yrka bifall även till reservationens motivering. Den som först uppträdde mot denna motivering, vilken i visst avseende liknar statsutskottets majoritets motivering, var herr statsrådet och chefen för kungl. eklelesiastikdepartementet. Herr statsrådet vände sig, liksom herr K. J. Ekman, mot den tanke, som i statsutskottet gjort sig gällande, att dessa tjänster, som här äro i fråga, dessa resepräster uppe i det nordliga Sverige, framdeles borde avlönas från kyrkofonden. Herr statsrådet läste upp en paragraf ur lagen om kyrkofonden, som han ansåg bevisa, att han hade rätt i sin anmärkning. Det synes mig, som om den paragraf, herr statsrådet läste upp, bevisade raka motsatsen, och herr statsrådet erkände ju även, att enligt denna paragraf medel väl kunde anvisas just till sådana kontraktsadjunkter, som här vore i fråga. Men så sade herr statsrådet — och i det avseendet instämde herr Ekman med honom — att man icke skulle tänka på kyrkofondens medel, förrän man visste, att de räckte till, och att till dess statsmedel från åttonde huvudtiteln borde betala dessa tjänster. Jag kan icke vara med om detta resonemang. Jag tror, att kyrkofonden kommer att lämna större inkomster än vad herrarna tänka sig, så att jag hoppas, och tror, att den kommer att lämna medel till dessa ändamål. Men ifall vi skulle avbida tiden ända till, såsom herr statsrådet sade, 1918 — herr Ekman sade 1920 — då man fullkomligt kunde se, huru mycket kyrkofonden komme att lämna, — om man skulle vänta till dess och hava dessa kontraktsadjunkter stående under åttonde huvudtiteln, då är jag rädd, att de nog komma att få stå kvar (där och att kyrkofonden icke kommer att räkka till att betala dessa tjänster, fastän så varit meningen från början. I varje fall tror jag, att statsutskottet har rätt i sitt anspråk på kyrko-

fonden i förevarande avseende, och jag yrkar därför bifall till reservationens både kläm och motivering.

Anslag till extra prästmän i Norrbottens finnygder.
(Forts.)

Herr Lindblad, Anders: Jag är också av den uppfattningen, att kammaren kommer att fatta beslut i enlighet med reservanternas hemställan, men då under debatten yttrats, att ingen har annat än erkänt behovet av tillsättandet utav ytterligare en prästerlig befattning i Norrbotten, skall jag be att få meddela, att meningarna därom äro tämligen delade. Jag har haft ett samtal i denna sak med en representant för Norrbotten i andra kammaren, och denne hade den uppfattningen, att en sådan prästerlig befattnings tillsättande icke vore behöflig. Med hänsyn till vad en sådan tillsatt adjunkt eller präst kan uträtta i fråga om utbredandet av svenskt språk uppe vid finska gränsen, kan det vara intressant för kammaren att veta vad en av statsutskottets ledamöter, som tillika är statsrevisor, därom yttrat. Han hade i egenskap av statsrevisor kommit upp till ifrågavarande trakt och kommit i samtal med en av de därvarande kontraktsadjunkterna. Denne var från Skåne liksom den ifrågavarande statsutskottsledamoten själv, men under de två första timmarna av samtalet talade den skånske prästen uppe i finnmarken finska och först efter ett par timmar återfick han sitt skånska tungomål, sedan han övat sig under samtalet med statsrevisorn i fråga. Och det är nog så, att det icke är lätt för en enskild person att påtvinga de många sitt språk, utan det blir väl snarare så, att han faller offer för deras språk och blir finsk i stället för svensk under en längre tids vistelse där. Jag tror således icke att den synpunkten får spela alltför stor roll, därför att vad kontraktsadjunkterna kunna uträtta i detta avseende nog blir betydligt mindre än vad som skulle kunna åstadkommas om vi lade ned åtskilligt mera på skolorna, än vad vi nu göra. Och när järnvägarna komma, då tror jag vi få en säkrare väg för den svenska kultur vi önska i dessa gränstrakter. Jag kan icke inse, att något behov nu föreligger och jag tror därför icke, att vi böra vid detta tillfälle fatta beslut i enlighet med reservanternas. Jag vidhåller därför mitt yrkande om bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Ekman, K. J.: Prästlöneregleringssakkunniga ha naturligtvis gjort ett överslag, så gott vi kunnat, av kyrkofondens blivande bärkraft och tillgångar, och vi äro övertygade om att de till slut skola komma att räcka till, men jag vill säga, att det överslag vi gjort dock visat, att något överskott för närvarande icke kan påräknas till de emeritilöner, som skulle komma att utgå ur kyrkofonden och som beräknats till en halv miljon kronor årligen. Jag ber herrarna besinna, att vad som återstår, sedan man frånräknat emeritilönerna, icke är mera än vad som behöves för den kyrkliga organisationen. Man vet ännu icke, huru det kommer att gå i lås, och i alla händelser

Anslag till
extra präst-
män i Norr-
bottens finn-
bygder.
(Forts.)

torde det vara försiktigast att icke binda sig, förrän man kan överblicka kyrkofondens ställning något så när. De flesta löne-regleringarna löpa ut mellan åren 1918 och 1921 och vid den tiden torde man kunna få en säker uppfattning om vad kyrkofonden verkligen tål. Hela organisationen är inte klar och färdig utan den är under bildande, och man kan därför ännu icke beräkna verkliga antalet prästerliga tjänster eller vad kyrkofonden sålunda skall betala, när löne regleringen blivit fullt genomförd. Vårt yrkande är, att statsverket fortfarande under övergångstiden, tills man får större klarhet om vad kyrkofonden förmår bära, fortfarande skulle lämna det understöd, som hittills utgått till extra prästerlig tjänstgöring av ifrågasvarande slag. Finner man sedan, att ställningen är knapp, bör man naturligtvis inskränka sig till det allra nödvändigaste. Men jag tror inte, att man bör sätta sig på förknappning, förrän det behöves, och här är från de flesta talares sida erkänt, att behov föreligger, och under sådana förhållanden kan jag för min del icke finna annat än att det vore klokast och försiktigast om statsverket tills vidare fortsatte med sitt understöd på sätt biskop Bergqvist hemställt.

Herr Bergqvist: Jag har begärt ordet i anledning av den av herr Lindblad skildrade episoden från Torneådalen. Med densamma tycktes herr Lindblad vilja bevisa att kontraktsadjunkterna, när de komma dit upp, långt ifrån att bidra till befolkningens försvenskning tvärtom själva bli förfinska, och skulle det vara så, då vore det alldeles ändamålslost att tillsätta en ny kontraktsadjunkt. Nu tror jag mig emellertid veta, vilken kontraktsadjunkt talaren åsyftade. Jag känner honom. Då herr Lindblad sade, att han talade finska de två första timmarna, är det nog en sanning med modifikation. Det var sannolikt icke finska han talade utan svenska med finskt brytning. Det är sant, att mannen är född i Skåne, men om jag upplyser om att han är född och uppfostrad av en finsk moder, får saken sin förklaring, och man kan väl icke klandra honom, för att han talade sitt »modersmål» där uppe.

Jag vill för övrigt fästa uppmärksamheten på att just denne kontraktsadjunkt är en synnerligen dugande kraft och en sympatisk och nitisk ung man, som i särskild grad vunnit befolkningens och särskilt ungdomens förtroende, och det finns där i trakten icke mer än en mening därom, att denne unge man är en ovärderlig kraft för den svenska kulturens utbredning därstädes. Jag har velat upplysa om detta för att i någon mån förtaga effekten av herr Lindblads meddelande.

Greve Wachtmeister, Fredrik: Jag får erkänna, att jag icke känt mig övertygad av de siffror vi nyss fingo höra av herr Ekman. Jag tror, att när det är frågan om så stora medel, som skulle tagas från kyrkofonden, det är svårt att beräkna, om

fonden under ett par år framåt kommer att lämna tillfälle att betala dessa kontraktsadjunkter uppe i Lappmarken. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att det i grund och botten är ringa skillnad mellan herr Ekman's uppfattning och min i realiteten, om man med realiteten menar, att man vill få ombesörjd själavården i ifrågavarande trakter. Ty båda vilja vi, att dessa kontraktsadjunkter skola finnas där, men skillnaden är den, att jag önskar, att man först skall se till, om icke kyrkofonden lämnar medel till att betala deras arbete. Skulle då mot förmodan visa sig, att så icke är fallet, då är jag övertygad om att Kungl. Maj:t och riksdagen komma att träda hjälpande emellan. Men herr Ekman vill, att staten skall lämna medel hela tiden och först ifall sedan kyrkofonden möjligen befinner sig i goda omständigheter, då skulle densamma betala. Jag tror dock, att den ståndpunkt statsutskottet härutinnan intagit är den riktigaste.

Anslag till extra prästmän i Norrbottens finnbygder.

(Forts.)

Herr Ekman, C. G.: Då jag i statsutskottet biträtt majoritetens mening, ber jag att få säga ett par ord. Alla synas vi vara eniga därom, att syftet i allt fall med den prästlönerreglering, som blivit av riksdagen antagen, är att alla avlöningar för prästerlig tjänstgöring skola i fortsättningen utgå från kyrkofonden. Nu är det också så, att inom vissa delar av det tjänstgöringsområde, som det här gäller, förändrade förhållande inträda redan 1916. Att då året innan så sker därstädes inrätta en ny befattning, till vilken avlöningen skulle utgå från rikstaten, synes vara mycket underligt. Det är tydligen i känslan härav som så olika och inbördes mot varandra stridande yrkanden här blivit framställda. Från majoritetens inom utskottet sida fann man det uppenbarligen olämpligt att på det sätt som den kungl. propositionen föreslagit på detta stadium här inrätta en ny prästerlig tjänst, men å andra sidan inse nog de, som yrka bifall till reservationen att detta i realiteten skulle innebära inrättandet av en tjänst icke blott för ett år utan för en längre tid framåt, fastän de icke vilja klart och tydligt utsäga det. Jag tror, att riksdagen bör följa statsutskottets stora flertal och bevilja anslaget endast till de två kontraktsadjunkterna. Jag hemställer om bifall till detta statsutskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende å föreliggande punkt vore framställda följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle antaga det förslag som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och 3:o) av herr *Bergqvist*, att kammaren skulle bifalla vad som hemställts uti ifrågavarande reservation utan återopande av den till stöd därför använda motiveringen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till det under 2:o) upptagna yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till
extra präst-
män i Norr-
bottens finn-
bygder.

(Forts.)

Herr *Lindblad, Anders*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående huvudvoteringen, och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr Bergqvists yrkande.

Herr *Lindblad, Anders*: Jag skall be att få taga tillbaka min begäran om votering, sedan statsutskottets förslag borteliminrats.

Då på herr talmannens förfrågan icke heller någon annan av kammarens ledamöter påyrkade, att votering anställdes, förklarades frågan härom hava förfallit.

Anslag till
bekämpande
av mormon-
värvningen.

Punkten 29.

Med anledning, av vad Kungl. Maj:t under punkt 29 av föreliggande huvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit hade utskottet i nu föredragna punkt hemställt, att riksdagen måtte för motarbetande genom offentligt upplysningsarbete av den i Sverige bedrivna mormonvärvningen anvisa på extra stat för år 1915 ett anslag av 4,000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *A. C. Lindblad, K. V. Rydén, N. E. Lindberg, J. B. Eriksson* i Grängesberg och *C. R. Jansson* i Falun, vilka på anförda skäl ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr *Lindblad, Anders*: Jag skall be att på de grunder, som äro anförda i den reservation, som avgivits av under-tecknad jämte ledamöter av andra kammaren, få yrka avslag på den framställning, som är gjord i denna punkt. Kammaren torde erinra sig, att, när detta anslag första gången beviljades, det rådde mycket delade meningar om huruvida det vore skäl för riksdagen att tillsätta en särskild antimormonpredikant eller om riksdagen icke i stället borde överlämna den motpropaganda, som kunde vara nödvändig, åt dem, som närmast och bäst kunde sköta en sådan, nämligen prästerna i de olika församlingarna. Nu har detta anslag utgått i ett par års tid och man har väntat på ett resultat av verksamheten i fråga. Det har visat sig, att ett sådant resultat icke kommit utan så gott som fullständigt uteblivit. I alla händelser finnes ingenting, som *angiver* att något resultat vunnits med den ifrågavarande befatningen. Visserligen har Uppsala domkapitel meddelat, att ingen anmärkning finnes mot ifrågavarande verksamhet och därför tillstyrkt, att anslaget måtte utgå även under år 1915. Vid

närmare försök, att få klarhet om motiven för detta domkapitlets yrkande har det emellertid visat sig, att det icke finnes någon redogörelse, som särskilt styrker, att verksamheten varit av någon som helst betydelse, och då så är förhållandet, synes mig, att man icke bör fortsätta med beviljandet av ett anslag sådant som det ifrågavarande. Jag ber därför få yrka avslag på den av Kungl. Maj:t gjorda framställningen och statsutskottets hemställan samt bifall till reservationen.

Anslag till bekämpande av mormonvärvningen.
(Forts.)

Herr H a h n: Det är naturligtvis ganska svårt att kunna påvisa någon bestämd valuta för det anslag, som beviljades år 1912, men redan det, att det finnes en person, som har till särskild uppgift att motarbeta mormonismen, torde i sin mån bidraga till att kolportörerna icke äro så djärva som de annars skulle vara. Jag har sett denna fråga endast ur emigrationssynpunkt, och jag tror för min del, att det är många fler än vad man föreställer sig, som avresa till Amerika såsom mormoner, d. v. s. de resa icke dit *såsom* mormoner, utan de sälla sig till den stora ström, som årligen går ut från vårt land, och det är sålunda givet, att myndigheterna icke kunna beräkna huru denna propaganda inverkat på emigrationen. Jag har fullständigt klart för mig, att här pågår en vittomfattande missionering i vårt land för mormonismen, och då det går ut på att få folk över från vårt land till Amerika, är det klart, att motarbetandet av missioneringen skall i sin mån bidraga att hejda emigrationen.

Jag har här i min hand en rapport från det polisförhör, som hölls för några veckor sedan med en mormonkolportör. Av denna rapport framgår tydligen, att det finnes ej mindre än ett femtiotal mormonkolportörer, som för närvarande utöva sin verksamhet i vårt land. Landet är indelat i distrikt, och varje kolportör har sitt distrikt och arbetet går huvudsakligen ut på husagitation, d. v. s. besök i hemmen. Ledningen för denna organisation har sitt säte i Stockholm — den får order härifrån — och till denna huvudledning lämnas rapporter för varje vecka. Jag skall läsa upp några rader ur denna rapport av den 7 maj i år:

»Ungefär 52 missionärer finnas i Sverige. Varje vecka skall varje missionär avge rapport till sin konferenspresident om vad han gjort med uppgift om besökta platser, verkställda dop; om någon omvänd skulle avresa till Utah eller flytta från en plats till en annan i landet eller möjligen till annat land, skall detta uppgivas. Fullständig bokföring föres över alla tillhörande kyrkan.»

Man får ovillkorligen den uppfattningen, att det, som sagt, här pågår en vittomfattande missionering för mormonismen. Och när man lätt kan räkna sig till att denna går ut på att draga folk härifrån, kan man icke gärna motsätta sig åtgärder, som i någon mån motverka detta. Man kan vidare räkna ut, att denna missionering ovillkorligen måste inverka på emigrationen. Vi ha nämligen i vårt land åtskilliga mindre kyrkosamhällen, men trots denna våldiga agitation ser man icke att numerären av värvade mormoner ökas,

*Anslag till
bekämpande
av mormon-
värningen.*

(Forts.)

uatn helt naturligt fara våra landsmän över till Amerika allt efter hand som de övertalas.

På grund härav kan jag icke för min del vara med om att slopa detta anslag, utan önskar jag, att det fortfarande bibehålles, och jag tror, att detta anslag åt pastor Åslev har sitt goda med sig, att det i någon mån åtminstone motverkar den väldiga agitation, som på det ifrågakvarande området pågår i vårt land.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! Jag har i denna fråga alldeles samma uppfattning som reservanterna, d. v. s. att förslaget är mycket litet motiverat, och jag kan tillägga, att hela saken på mig verkar i hög grad oresonlig. Det står här i papperen omtalat, att man frågat domkapitlet i Uppsala om pastor Åslevs verksamhet, och domkapitlet talar om, att enligt dess uppfattning är denna verksamhet synnerligen gagnelig och att inga anmärkningar mot pastor Åslev kommit till domkapitlets kännedom. Man tvingas nästan säga om det senare, att det fattades bara.

Bakom de åtgärder, som vidtagits mot mormonismen i vårt land, ligger den uppfattning, som redan vid 1910 års kyrkomöte hade en särskild taleman i Paul Peter Waldenström och som delvis också kom fram hos den siste talaren, nämligen att en icke ringa del av dem, som emigrera, äro förvillade av mormonagenter. Och så vidare också det, att denna mormonism är ett andligt fördärv för folket, som det knappast finnes ord för. När anslaget första gången här i riksdagen var före år 1912, gjorde jag en blygsam och stillfärdig erinran om de överdrifter, som här tydligen vore rådande. Av de 1,144,000 svenskar i runt tal, som under 60 år emigrerat, är det icke flera än 7,822 mormoner. Man kan icke säga, att det är en icke ringa del, ty det är verkligen en ringa del. Och när det gäller det andliga fördärvet, tror jag, att man gör klokt i att taga det litet mindre sentimentalt. Vi taga på saken så, som om alla dessa mormoner ginge en moralisk död till mötes, och vi betrakta mormonismen ungefär som en serie hemska kvinnoöden. Men om vi tänka på dem, som stanna här hemma, kunna vi ju själva kontrollera, att de icke gå alla de förmodade vådorna till mötes, och om dem, som gå över havet, gäller det ju att de inte allesammans äro kvinnor. Man får väl heller icke alldeles se bort från det religiösa momentet. Uti en bilaga till Emigrationsutredningen har pastor Åslev skrivit en del om sin erfarenhet i Amerika och talar därvid bland annat om ett samtal med en gammal f. d. soldat. Denne hade under samtal med mormoner, skildras det, känt sig gripen av uppenbarelsens ande, och det hade gått upp ett nytt ljus för honom. Såvitt jag kan förstå, visar detta, att vägen till livet för oss människor icke är en och densamma och att denna för den gamle soldaten gick just genom mormonismens träskmarker. Och om vi förresten tänka på kvinnorna och se saken rent världsligt,

så är ju det värsta som kan hända dem detta, att de måste gå in som delägare i en mormon. Jag undrar, huru många kvinnor det är i vårt eget land, som måste finna sig i att praktisera enahanda hälftenbruk.

Anslag till
bekämpande
av mormon-
värningen.

(Forts.)

Men fränsett överdrifterna, som jag för min del tycker äro påtagliga, är mormonismen i alla fall ett religiöst och kulturellt barbari, och som kulturfolk måste vi naturligtvis söka utrota den. Det är sålunda icke målet, som jag tvistar om, men jag vänder mig mot överdrifterna och mot sättet. Jag vill icke draga upp någon längre principdebatt nu, jag tror icke årstiden är vidare lämplig, men skall be att till det praktiska förståndet i denna kammare få rikta ett par ord.

I Emigrationsutredningens statistik som också är mormonernas egen, meddelas det, att år 1909 *dagligen* i vårt land, jag ber att få stryka under det två gånger, *dagligen* hölls ett sextiotal s. k. evangeliska samtal, försålades över ett hundratal böcker, utdelades sjuhundra ströskrifter och besöktes femhundra hem, och allt det där skedde icke på måfå utan fullt målmedvetet, ty dessa mormonagenter äro för det mesta ganska intelligent folk. Jag har personlig erfarenhet därav. För en 15 å 16 år sedan diskuterade jag mormonismen med en sådan agent på en redaktionslokal nere i Ystad. Jag gick visserligen omkring bland mina bekanta och skröt över att jag övade min själs muskler på en liten mormonstut, men nu efteråt kan jag ju gärna erkänna, att det långt ifrån var någon dum karl. Nå, det är sålunda 700 ströskrifter, som delas ut fullt målmedvetet, och det är 500 hem, som *dagligen* besökas. Jag frågar: tror verkligen herr Hahn eller någon annan här i kammaren, att pastor Åslev kan uträta något stort mot just detta? Jag har alldeles nyss läst igenom hans redogörelse för sin verksamhet under år 1913. Den mynnar ut i, att han sagda år hållit 69 föredrag, föredrag som icke stå specificerade, men som man ur berättelsen kan läsa ut om, att de mest rört sig om mormonismens religiösa innehåll, på samma gång de också skildrat alla de många agentknepen och illistigheterna som användas för att locka människor i fördärvet. Den mynnar egendomligt nog även ut i det, att han rest 8,245 km., därav 300 km. efter hästskjuts. Det är nu icke precis detta, man vill hava reda på — kilometernas betydelse vid mormonismens bekämpande rör oss mycket litet — utan vad man vill ha reda på är väl det andliga resultatet. Och jag kan sanningsenligt säga, att av denna berättelse framgår mycket litet i det stycket; det skulle då vara, att pastor Åslev tror, att han uppe i Skellefteå räddat en flicka, som var »nära att fångas i nätet». Ja, hela saken förefaller mig, det måste jag erkänna, högst egendomlig. Tack vare mormonagenternas övertalningsförmåga sjunka människor ned på en religiös nivå, som är ovärdig medlemmar av den svenska nationen. Och detta söka vi bota genom att skicka ut en karl, som talar om, hur alltsammans går

*Anslag till
bekämpande
av mormon-
vårningen.*

(Forts.)

till. Det är onekligen en stark hjälp i nöden. Vad vi just nu behöva är icke en resande i mormonknep utan tusentals själasörjare, och vi hava dessa tusental — till namnet åtminstone. Men vi behöva mera. Man finner av allt, som hör hit, att de folklager, som mormonagenterna mest vända sig till, äro de okunnigaste och de fattigaste, de andligen och lekamligen mest betryckta. Om vi verkligen vilja göra något, som en gång kan göra denna propaganda omöjlig, då måste vi rikta in vår verksamhet just här. Vi måste se till, att dessa samhällets lägsta lager höjas i kultur. Det är dit vi måste komma. Men det går icke genom ett anslag på 4,000 kronor, och det går icke på ett år och icke på ett par år.

Nu vet jag mycket väl, att det här i riksdagen finnas rappa karlar, som tro sig kunna lösa denna fråga mycket enklare och behändigare. När jag kom hit idag fann jag på mitt bord en motion, väckt inom andra kammaren av 26 ledamöter, som går ut på att utvisa alla mormonagenter av utländsk medborgarrätt och täppa till munnen på dem av svensk sådan. Jag för min del misstror den där rappheten; den slår i luften. Och särskilt i detta fall hemfaller den åt villfarelsen att tro, att vad som leder till målet också är ändamålsenligt. Mot tandvärk är som bekant halshuggning ett osvikligt medel, men man kan åtminstone diskutera om det är ändamålsenligt. Man kan nog utvisa en agent och täppa till munnen på en annan, men på den vägen når man aldrig någonsin den samhällsmark, som av sig själv alstrar icke bara mormoner, utan vad som är värre än mormoner.

Med denna syn på saken ber jag, herr talman, att få yrka avslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande punkt yrkats, att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren med avslag å utskottets hemställan skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 30—34.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 35.

Lades till handlingarna.

Punkterna 36—39.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 40.

Lades till handlingarna.

Punkterna 41—46.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 47.

Lades till handlingarna.

Punkterna 48—71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 72.

Lades till handlingarna.

Punkterna 73—80.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 81.

Kungl. Maj:t hade i punkt 81 av föreliggande huvudtitel i statsverkspropositionen föreslagit riksdagen att i utgiftsstaten för universitetet i Lund, avdelningen A) Avlöningar m. m., Filosofiska fakulteten, uppföra en professur i statistik med enahanda avlöningsförmåner, som tillkomme universitetsprofessorer i allmänhet, och med skyldighet för tjänstens innehavare att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, ävensom att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till universitetet i Lund med 7,500 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *C. Hallendorff* väckt motion (nr 78), däri föreslagits, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag om upprättande av en professur i statistik vid Lunds universitet med den ändring, att professurens läroombåde bestämdes att utgöra nationalekonomi och statistik.

Om inrättande av en professur i statistik vid universitetet i Lund.

Utskottet hade i nu föredragna punkt på återopade grunder hemställt:

a) att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas, och

b) att herr Hallendorffs ovanberörda motion ej heller måtte vinna riksdagens bifall.

*Om inrättan-
de av en
professur i
statistik vid
universitetet i
Lund.*

(Forts.)

Herr statsrådet Westman: Herr talman! Det är nu sju år sedan universitetet i Lund första gången gjorde framställning om att en särskild professur i statistik skulle inrättas vid universitetet, och detta önskemål har med åren alltmera vuxit i styrka. Den nuvarande ordningen, enligt vilken statistiken och statskunskapen äro förenade under en och samma professur, är icke tillfredsställande, och det har visat sig, att statistiken därvid icke kunnat erhålla det utrymme och den bearbetning, som äro erforderliga. När Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att tillmötesgå universitetets önskan och i Lund inrätta en ny professur i statistik, stöder sig detta förslag icke blott på rent vetenskapliga skäl utan jämväl på praktiska. De förra, de vetenskapliga skälen, äro utförligt framställda i den utredning, som återfinnes uti statsverkspropositionen, och jag skall inskränka mig till att i korthet antyda några av de praktiska synpunkterna.

Det statistiska arbete, som årligen verkställles för statens räkning, är såsom bekant synnerligen omfattande, och därpå nedlägges från statens sida stora allttjämt växande kostnader. För att detta arbete skall bliva av verkligt värde, fordras det, att det ledes och utföres av krafter, som erhållit tillbörlig utbildning och skolning. Det vore lätt att anföra exempel, utvisande att till följd av bristande tillgång på sådana krafter statistiska utredningar blivit bristfälliga, ja till och med måst göras om, helt och hållet eller åtminstone till stor del, med betydande kostnader och stor tidsutdräkt. Särskilt hava sådana fall inträffat vid de kommittéarbeten, som på senare tider ägt rum. Det skulle enligt min mening vara ur statens synpunkt synnerligen fördelaktigt, om ökade arbetskrafter för den statistiska utbildningen erhöles på den väg, som föreslås i statsverkspropositionen. Så länge den ungdom, som studerar vid vårt sydsvenska universitet, är utestängd från erhållandet av nöjaktig utbildning i statistik, kan organisationen av universitetets undervisning icke anses vara tillfredsställande.

Vidare är det ett mycket stort och påtagligt statsintresse, att de väldiga massor av statistiska utredningar och sammanställningar, som år från år hopas och växa, också bliva fullt tillgodogjorda och utnyttjade. Det är visserligen sant, att detta material uti vidsträckt mån användes vid arbetet inom administrationen och i riksdagen, men det är givet, att det skulle bliva till mycket större gagn, om man till bearbetningen av detta material uti vidsträckt mån användes vid arbetet inom administrativt skulle erhålla i en ny professur i statistik. Tack vare sin vetenskapliga utbildning och de förhållanden, under vilka han skulle arbeta, kunde han med bättre översikt granska det använda materialet och de synpunkter, varunder materialet hopsamlats, och han hade tillfälle att se detaljerna i ett större sammanhang och därmed också särskilda förutsättningar för att upptäcka de problem, som ligga dolda uti materialet och lägga dem i dagen till diskussion och till erforderliga åtgärder.

För var och en, som känner till förhållandena, torde det vara klart, att det skulle vara förenat med god hushållning för staten att få ytterligare en arbetskraft till detta arbetes utförande.

Om det sätt, varpå den föreslagna professurens omfattning bör bestämmas och om dess benämning ha i viss mån avvikande meningar uttalats. Liksom många andra vetenskaper har statistiken ganska svävande gränser, och i detta såsom i så många andra fall kommer det i hög grad att bero på läggningen av vederbörande professors begåvning och riktningen av hans intresse, vilket innehåll och vilken omfattning han förmår att giva åt sin vetenskapliga verksamhet och därmed även åt den professur han sköter. Blir en förstklassig vetenskaplig kraft förvärvad för denna nya professur, kommer han, därom kan man vara övertygad, att giva åt statistiken det innehåll och den omfattning, som bäst ägnar sig för ernäendet av goda vetenskapliga och praktiska resultat. Jag kan därför icke betrakta de antydda skiljaktigheterna såsom någonting av större betydelse.

Starka skäl tala alltså enligt min mening för bifall till det i den kungl. propositionen framställda förslaget. Jag beklagar, att statsutskottet ansett sig böra avstyrka detsamma, men jag anser mig böra framhålla, att statsutskottets motivering har karaktären av en motivering för uppskov, och den synes mig icke utgöra hinder för att, om förslaget nu faller, ett förslag om en ny statistisk professur snarast möjligt ånyo framläggas.

Herr Clason: Herr talman, mina herrar! Utskottets framställning i denna punkt har, det må väl sägas, både av mig och helt visst många andra mottagits med lika mycken överraskning som ledsnad. Detta därför, att det måste erkännas vara en synnerligen både blygsam och befogad framställning, som kommit från Lunds universitet, när det begärt att få en professur i statistik. Var och en, som känner dessa förhållanden, vet nämligen, att initiativet till modern akademisk undervisning i statistik i vårt land utgått just från Lunds universitet, tack vare det intresse, som dåvarande extra ordinarie professorn i historia och statskunskap redan från början av 1890-talet visade detta ämne, långt innan undervisning i ämnet på något sätt meddelades vid systeruniversitetet. Framställning om inrättandet av en professur i statistik vid Lunds universitet har ock kommit därifrån långt tidigare, än från systeruniversitetet, och när så Uppsala universitet redan 1909 fått sin professur i ämnet, vore det verkligen ingalunda ett ögonblick för tidigt, om Lunds universitet nu också finge sin. Ty man får komma ihåg att det här gäller ett mycket viktigt examensämne, som måste studeras av ett stort antal tjänstemän i vårt land med ständigt vidgade arbetsområden, och det går då ej an att ställa så till, att undervisningsmöjligheterna försämrats eller kanske alldeles komma att saknas vid det ena universitetet, och

Om inrättande av en professur i statistik vid universitet i Lund.
(Forts.)

*Om inrättan-
de av en
professur i
statistik vid
universitetet i
Lund.
(Forts.)*

allra minst är det lämpligt, att så sker vid det universitet, där hela ämnet från första början drivits fram. Jag vill också erinra därom, att den statistiska kommittén, som ju hade tillsatts på riksdagens begäran redan 1907, framhöll att upprättandet av en särskild professur i statistik var lika nödvändigt för Lunds som för Uppsala universitet, och att undervisningskanslern redan samma år, d. v. s. för sju år sedan, betonade, att en sådan lärostol borde inrättas för vartdera av universiteten, samt år 1908 upprepade denna hemställan om inrättande av professorer i ämnet vid båda universiteten. När sedan statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet 1909 föreslog inrättandet av professuren i Uppsala, yttrade han därvid uttryckligen, att han ansåg, att den ditillsvarande sammankopplingen i Lund av statistik och statskunskap vore oläglig för båda vetenskaperna, och det anständig med inrättandet av professuren i Lund, som propositionen innebar, skulle enligt vad, som framhölls i hans yttrande, endast gälla »någon tid», till dess mera erfarenhet hämtats från lärostolen i Uppsala. Denna erfarenhet är nu för längesedan vunnen, och i vilken riktning den går, framgår bland annat av ett beslut, som kammaren nyss fattat, då kammaren beslöt att till statistiska seminariet i Uppsala anslå ett visst årligt penningbelopp, vilket ju visar sakens vetenskapliga betydelse. Längre fram på huvudditeln finnes dessutom en proposition om ett anslag av 12,000 kronor till statistisk forskning vid Uppsala universitet, en framställning, som visserligen statsutskottet ännu icke behandlat, men som naturligtvis talar samma språk. Jag hänvisar för övrigt till vad statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nyss uttalat om betydelsen av en fullgod undervisning på detta område. Jag frågar då: Är det rimligt och rättvist att låta Lund längre vänta, som dock såsom förut sagts, gått i spetsen på detta område i vårt land?

Härtill kommer ännu ett skäl. Den nuvarande professur i Lund, där undervisning i detta ämne i någon mån bedrivs, är ju den, som 1902 fick namn av professur i statskunskap och statistik, och den blir under nästa år ledig. Det kommer då icke att finnas någon möjlighet att besätta den med kompetent innehavare, om man bibehåller den nuvarande ämneskombinationen. Man måste därför uppdelat professuren. Det är naturligtvis icke heller någon rimlighet i att undervisningen i statskunskap som i vårt land är av så stor betydelse, i Lund skall åtnöja sig med, om jag så får säga, en halv professur. Denna undervisning kräver också i Lund fullt och helt sin man. Även på denna grund måste således ämnet vara uppdelat före 1915 och detta så mycket hellre, som i statuterna av lätt insedda skäl föreskrives, att så vitt möjligt fråga om ändring i lärarebefattnings omfång bör bringas å bane, innan befattningen blir ledig. Ingen vid Lunds universitet har heller kunnat fatta uttalandet till statsrådsprotokollet 1909 annat än som ett löfte, att Lunds universitet ganska snart efter Uppsala skulle få sina önskemål på denna punkt till-

godosödda. Och nu vid riksdagen innevarande år har proposition i detta ämne två gånger framlagts av Kungl. Maj:t och vunnit understöd av två olika ecklesiastikministrar.

Om inrättande av en professur i statistik vid universitetet i Lund.
(Forts.)

Vad har då statsutskottet anfört som skäl för sitt avstyrkande? Först erkänner utskottet behovet och betydelsen av, att Lunds universitet får sin undervisning i statistik på ett mera tillfredsställande sätt tillgodosedd. Men utskottet omtalar däremot icke att, såsom frågan nu ligger, precis samma behov förefinnes för ämnet statskunskap, ehuru naturligtvis ett omnämnande därav bort ytterligare stärka Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottets skäl för avstyrkande hava emellertid varit två. Det ena har varit hänsynen till »de stora krav, som för närvarande från universitetens sida ställas på statskassan». Jag har verkligen svårt att förstå det skälets bärkraft för denna fråga. Är det så, att därmed skulle åsyftas de anslag till sjukhusbyggnader, som föreligga för *båda* universiteten, tillåter jag mig erinra, att vad som det därvid gäller, är väl icke främst ett universitetens intresse, utan ett de sjukas intresse och framför allt möjligheten att åt våra läkare, som skola gå ut över hela landet, giva en fullgod undervisning för att de skola kunna bispringa de sjuka. Dessutom är på detta område för nästa år lika mycket begärt för båda universiteten — ehuru slutsumman för Uppsala universitet går till omkring 170,000 kronor mera än för Lunds — och det vore då bra underligt, om, därest nu detta krav skulle nödvändiggöra en minskning på 7,500 kr., denna minskning uteslutande skulle gå ut över Lunds universitet. Åsyftas återigen andra byggnadsanslag, vill jag påpeka, att åt Uppsala anvisas 378,000 kr. för nästa år, åt Lund 150,000 kr. Jag frågar återigen: är det rimligt att under sådana förhållanden anföra dessa anslag såsom skäl, varför man ej skulle giva åt Lund dessa stackars 7,500 kr. i år? Och går jag några år tillbaka och tager byggnadsanslagen för dem, visar sig åter ungefär samma förhållande för båda universiteten, i stort sett bortåt dubbelt för Uppsala mot för Lund. Slutligen även en tredje jämförelse: Under de fem senaste åren från 1909 har man givit Uppsala universitet sex nya professurer, åt Lunds tre och därjämte i ett fall ombildning av en mera underordnad befattning till professur. Det synes under sådana förhållanden verkligen, som om billigheten krävde, att man icke anförde kostnadsfrågan som skäl för att icke giva Lunds universitet den professur, som det väntat på så länge.

Sitt andra skäl har utskottet funnit i de »olika meningar», som skulle hava gjort sig gällande med avseende på professurens ämnesomfattning. Men även det skälet kan jag för min del ej finna synnerligen bärkraftigt. Beträffande professurens ämnesomfattning har man med ett par undantag i Lund varit fullt ense, att dess tyngdpunkt skall ligga på det samhällsvetenskapliga området. Visserligen hava två medlemmar av konsistorium, professorerna Wicksell och Charlier, velat starkare

Om inrättan-
de av en
professur i
statistik vid
universitetet i
Lund.
(Forts.)

betona den matematiska statistiken, men frågan härom har icke egentligen rört vad som skall vara professurens tyngdpunkt och huvudändamål, utan vilka förkunskaper den blivande innehavaren av professuren borde äga, och deras avvikande ståndpunkt i detta hänseende har icke heller bestämt akademiska konsistoriets beslut. Att man vid Lunds universitet har fullt klart för sig, att den eftersträfvade professurens huvudtyngd skall ligga på det samhällsvetenskapliga området, är sålunda alldeles tydligt. Lunds universitet fick för övrigt för ett par år sedan en ny professur i matematik, så att på det området behövs för närvarande icke någon förstärkning.

Men så har en annan sak inträffat. Sedan från Lunds universitet allt är klart, sedan kanslärämbetet tillstyrkt förslaget och kungl. propositionen framställts, komma från annat håll dessa »olika meningar», som synas hava i någon mån imponerat på utskottet, i det ett par lärare i *andra* ämnen vid en enskild läroanstalt yrkat, att professuren skulle inrättas i stället i nationalekonomi och statistik. Det synes mig emellertid rätt egendomligt, om på detta sätt, sedan Lunds universitet en lång följd av år varit ense om vad det behöver, dessa utomstående skulle komma och bestämma något helt annat. Jag tror aldrig, att det gått så till förut. Vi behöva i Lund en professur i statistik, då skulle dessa andra bestämma: nej, Ni skola ha en professur i företrädesvis nationalekonomi. Jag vill då erinra, att vi för närvarande ha fem professorer i nationalekonomi i vårt land, och att vi vid Lunds universitet hava en professur samt två docenturer, båda för närvarande förenade med docentstipendium, därav den ena inom den humanistiska sektionen. Vad som behöves för den statistiska utbildningen i landet och för Lunds universitet, är således icke alls vad som från detta utomstående håll påyrkats utan det är ett bättre tillgodoseende av undervisningen *både* i statistik *och* i statskunskap.

Jag skall under sådana förhållanden icke ge mig mycket in på den motivering, som framförts i motionen. Jag vill med avseende på dess hänvisningar till utlandet endast anmärka, att när den exempelvis yttrar sig om åtskilliga förhållanden i Tyskland och säger, att där ej finnes så många professorer i enbart statistik, glömmer man, att namnet på en professur där visst icke alltid täcker platsens omfattning. När t. ex. i Münchens statsvetenskapliga fakultet av dess fjorton professorer åtta bära nationalekonomi i namnet, är det klart, att tyngdpunkten vid dessa ligger ej på nationalekonomien utan just på de andra ämnen, som jämte nationalekonomi uppräknas i dessa professorers namn. För övrigt pågår i Tyskland för närvarande en ivrig rörelse att få fram statistiken mera självständigt. Och slutligen är det ju här icke alls fråga om behoven i Tyskland, utan hos oss, och här har den statistiska kommittén redan för länge sedan förklarat, att vad vi behöva, är just ökad undervisning i statistik. Detta har också herr statsrådet nyss kraftigt understru-

kit. Vidare utgår förslaget motståndare från en godtycklig men alldeles felaktig uppfattning om huru statistiken har uppfattats, åtminstone vid Lunds universitet. Det har aldrig varit fråga om, såsom i denna motion antytts, att statistiken, när den arbetar med siffror till belysning av samhällsföreteelserna, skulle se bort från andra faktorer, som ej lika siffermässigt kunna uttryckas, utan man har fullt klart för sig, att jämte siffrorna hänsyn måste tagas till även annat material vid bedömandet. Så har man alltid gått tillväga i Lund och kommer även att göra det för framtiden. Men med denna felaktiga utgångspunkt faller motionärens hela bevisföring.

Det är dock ännu ett yttrande från detta håll, som jag måste beröra, medan jag befarar, att det kanske är karaktäristiskt för den åskådning som här framträder. Det framhålles först i den tidskriftsuppsats, där saken först kom fram, och sedan i själva motionen, att nu har Uppsala universitet fått sin professur i statistik och nu önskar det därjämte en professur i nationalekonomi, och statsutskottet, säges det, synes rätt hågat för att en dylik skall komma till stånd inom filosofiska fakulteten i Uppsala. Om man då upprättar en professur i statistik och nationalekonomi i Lund, så blir — säger artikeln — saken »slutgiltigt ordnad för Lunds universitets vidkommande», eller som det står i motionen, Lunds universitets behov på detta område blir »väl tillgodosett». Det vill alltså säga, att den stora del av Sveriges befolkning, som studerar vid det sydsvenska universitetet, skulle bli »väl tillgodosedd» om man i detta fall gäve detta universitet hälften av vad som säges skola givas åt det mellansvenska universitetet! Jag tror nu icke, att detta också är statsutskottets mening, det skulle i så fall beteckna att man ämnade slå in på en annan väg, än den som hittills följts i dylika frågor. Men nog antager jag, att både chefen för ecklesiastikdepartementet, universitetskanslern och utskottets ärade medlemmar skola ge mig rätt i, att om det är på yrkanden av sådan innebörd, som utskottet stött sin hänvisning till de delade meningarna i fråga om ämnesomfattningen, har det varit ett mycket olyckligt stöd, hälst om det sammanställes med de siffror jag nyss anfört om huru det faktiskt förhåller sig med utskottets andra skäl, nämligen de stora anslagsbeloppen.

Jag förmodar också, att statsutskottet ger mig rätt däri, att faktiskt detta önskemål i fråga om den statistiska professuren i Lund icke länge kan undanskjutas. Men om så är, frågar jag till sist: är det då verkligen rimligt att, för att ett år spara dessa 7.500 kronor, vägra universitetet i Lund, vad det begärt sedan år 1907, vad alla vederbörande myndigheter förordnat, vad kanslersämbetet upprepade gånger understött och vad det år 1909 fått löfte på att snart få?

Men för så vitt ännu farhågor skulle finnas ifråga om professurens ämnesomfattning, skall jag tillåta mig att göra ett litet tillägg till den formulering, som föreslagits i den kungl.

Om inväntande av en professur i statistik vid universitetet i Lund.
(Forts.)

Om inrättan-
de av en
professur i
statistik vid
universitetet
i
Lund.
(Forts.)

propositionen. Det förutsättes i motiveringen till propositionen, att, om professuren beviljas, Kungl. Maj:t efter vederbörandes hörande skall giva närmare bestämmelser rörande densamma. Jag ber att få föreslå, att i klämman inskjutes, att professuren beviljas med bemyndigande för Kungl. Maj:t att närmare bestämma platsens omfattning så, att dess huvudvikt lägges på det samhällsvetenskapliga området. Jag tror, att ett sådant tillägg skall giva tillräcklig klarhet åt båda hållen. Mitt yrkande kan alltså sammanfattas så, »att i utgiftsstaten för universitetet i Lund avdelningen A) avlöningar m. m., filosofiska fakulteten, uppföres en professor i statistik med enahanda avlöningsförmåner som tillkomma universitetsprofessorer i allmänhet och med skyldighet för tjänstens innehavare att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkor och bestämmelser, med bemyndigande för Kungl. Maj:t att närmare bestämma platsens omfattning så, att dess huvudvikt lägges på det samhällsvetenskapliga området, ävensom att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till universitetet i Lund med 7,500 kronor.

Greve W a c h t m e i s t e r, F r e d r i k: Herr talman! Det har icke kunnat undgå någon av kammarens ledamöter, som tagit del av handlingarna i denna fråga, att jag i egenskap av universitetskansler mycket livligt förordat inrättandet av en professur i statistik vid universitetet i Lund, och det kan då åtminstone vid första ögonblicket för herrarna synas ganska besynnerligt, att jag icke låtit anteckna mig såsom reservant vid statsutskottets förevarande betänkande. Jag skall sedan be att för kammaren få omtala, varför jag ansett det vara klokare att icke nu reservera mig, men vill först bemöta de skäl — jag talar nu å statsutskottets vägnar — som den siste ärade talaren anfört mot statsutskottets motivering för sitt avslagsyrkande.

När herr Clason drog fram dessa skäl, började han med det, som statsutskottet tagit fram subsidiert, nämligen de stora krav, som från universitetens sida ställas på statskassan. Jag skall be att få börja med huvudskälet, som bäst visar, varför statsutskottet icke nu velat vara med om beviljandet av denna professur. Dels uti de uti de handlingar, som åtfölja den kungl. propositionen och dels i den motion, som väckts i andra kammaren, uttalas mycket olika meningar om professurens ämnesomfattning. Nu har herr Clason förklarar, att inga nya skäl anförts i motionen, men herr Clason får ursäktas att statsutskottets ledamöter i allmänhet icke äro så sakkunniga som han, och när de sett, att vetenskapsmän i ett eller annat avseende hava mycket olika meningar i fråga, hava de tyckt det vara bäst att frågan bleve mera utredd, innan de gå att fatta sitt beslut. I den motion av herr Hallendorff som jag syftat på står det även en sak, som gjort statsutskottet icke så litet betänksamt. Där står nämligen talat om att professorer i enbart statistik endast förekomma vid några få universitet och att Tyskland icke är i besittning av en enda sådan professur. Statsutskottet har under hand fått mot-

taga en framställning i ärendet av en av herr Clasons kamrater vid universitetet i Lund, professor Fahlbeck. Han har med bestämdhet drivit den satsen, att riksdagen bör genast bevilja anslag till en professur i statistik, men han föreslår såsom ett förtydligande även en annan benämning för densamma. Han har föreslagit, att den skulle kunna kallas för professur i statistik och socialvetenskap eller i praktisk ekonomi. Dessa förslag kunna ju vara mycket goda, men de hava ingivit statsutskottets medlemmar den övertygelsen, att det skulle vara skäl, att de akademiska myndigheterna toge frågan om professurens ämnesomfattning ännu en gång under omprövning.

Om inrättande av en professur i statistik vid universitetet i Lund.
(Forts.)

Det andra skälet för avslag som statsutskottet anfört är de stora krav som för närvarande från universitetens sida ställas på statskassan. Här har sagts »från universitetens sida», och det ville herr Clason uttyda så, att dessa stora krav skulle avse sjukhusbyggnader. Nej, herr Clason, så är det icke. Om herr Clason vill vara god och gå igenom staterna för universiteten och Karolinska institutet, som ju måste räknas till universiteten, skall han finna, att det är ganska stora krav som detta år ställas på statskassan från universitetens sida.

När statsutskottet gick att fatta beslut, huru det skulle tillstyrka riksdagen att göra i detta fall, fanns det två förslag till motivering framlagda inför utskottet. Det ena, som kom från avdelningen, lydte så, att sedan utskottet talat om och erkänt, att universitetet i Lund med avseende på undervisningen i statistik icke vore väl tillgodosett, utskottet likväl i betraktande av de synnerligt stora anslagskrav särskilt för byggnadsändamål, vilka såväl till innevarande riksdag framställt som ock under följande riksdagar komme att framställas från universitetens sida, ansett sig icke kunna förorda bifall till nu förevarande framställning. Nu förstär kammaren väl, att, om en sådan motivering som denna antagits av statsutskottet och gått igenom i kamrarna, möjligen fallit i denna men antagits i andra kammaren, det under de närmaste åren skulle mött stora svårigheter att kunna få fram denna fråga.

Det förelåg även ett annat förslag till motivering, vari förekom, att statsutskottet icke kunnat inse behovet av, att en professur inrättades i enbart ämnet statistik. Enligt utskottets uppfattning kunde vägande skäl anföras för, att den ifrågavarande professuren, såsom jämväl motionären i ärendet föreslagit, erhöles ett något vidsträcktare verksamhetsområde.

Nu är det naturligt, att om statsutskottet tagit denna motivering i stället för den första, utskottet också därmed hade fastslagit, att det icke ansett sig kunna bevilja medel till en professur i enbart statistik, och med den ståndpunkt representanten för universitetet i Lund, såsom vi nyss hörde, intagit, skulle det vara synnerligen beklagligt för frågans framtida lösning, om denna motivering kommit fram i statsutskottets betänkande. Jag tror därför, att det är lyckligt, att statsutskottets motivering för sitt avslagsyrkande fått den lydelse, som herrarne se av handlingarna. Jag tror, att ecklesiastik-

Om invrättan-
de av en
professur i
statistik vid
universitetet i
Lund.
(Forts.)

ministern hade fullkomligt rätt, då han sade, att han icke läst denna motivering på annat sätt än att det endast vore fråga om ett kortare uppskov. Jag har alltid tänkt mig, att universitetsmyndigheterna skulle efter frågans vidare utredning till nästa år framkomma med förnyad framställning, så att nästa års riksdag skulle få denna fråga sig förelagd.

Herr Clason har sagt, att det är nödvändigt att frågan avgöres i år, därför att professor Fahlbeck, som nu är professor i statskunskap och statistik vid universitetet i Lund, blir pensionsmässig nästa år och saken till dess borde vara klar. Det är icke behöfligt att saken blir klar vid denna men väl vid nästa riksdag, därför att professor Fahlbeck icke blir pensionsmässig förr än den 15 oktober nästa år, och om nästa års riksdag fattar beslut i frågan, kan saken bliva arrangerad såsom herr Clason önskar.

Vidare talade herr Clason om, att han icke kunde begripa, vad vinsten skulle vara med att icke nu bevilja medel till denna professur utan tänka på uppskov. Jo, herr Clason, det är en verklig vinst, däri att riksdagen icke nu bestämt avslår denna professur utan går med på ett avslag för tillfället, som räcker ut en hand, så att man under den närmaste tiden kan få frågan avgjord.

I den situation, vari vi nu befinna oss, har jag trott mig kunna gagna saken bäst genom att gå med på den motivering till statsutskottets yttrande, som kammaren tagit kännedom om. Jag har trott detta vara klokare än om jag reserverat mig till förmån för Kungl. Maj:ts förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Widell: Herr talman! Det har från åtskilliga håll väckt undran, att chefen för statistiska centralbyrån utan reservation varit med om att avstyrka denna professur, och det har naturligtvis icke varit med lätt hjärta jag gjort detta. Ingen kan livligare än jag instämma i de starka skäl, som anförts för inrättandet av denna professur, men med det läge frågan fått, har jag, i likhet med den föregående ärade talaren, ansett, att ingen annan utväg fanns än att nu gå med på avslagsyrkandet.

Mitt första skäl härför har varit nödvändigheten av att få en motivering för beslutet om avslag, som möjliggjorde att till nästa riksdag återkomma med ny framställning. Men därjämte förelåg för mig även ett annat skäl, som förmått mig att framställa ett särskilt förslag till motivering, av vilket greve Wachtmeister nyss meddelat en del.

De skäl, som anförts för inrättandet av en professur i statistik vid universitetet i Lund, äro huvudsakligen av praktisk natur. De taga sikte på behovet av, att våra statistiska ämbetsmän redan från början få en god vetenskaplig grundläggning för sin blivande verksamhet. Men just om man instämmer i detta skäl, blir man betydelslös, när man läser Kungl. Maj:ts förslag i fråga om denna professur. Det har nämligen under ärendets behandling i Lund från

håll, som herr Clason närmare angivit, yrkats på, att i denna professur ett särskilt utrymme skulle tillmätas den matematiska statistiken. Man kan visserligen icke säga, att konsistoriet anslutit sig till denna uppfattning, men den dåvarande ecklesiastikministern har i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari förklarar, att vid bestämmandet av professurens omfattning hänsyn skulle tagas jämväl till särskilda krav på kompetens i fråga om den matematiska statistiken. Nu vill jag naturligtvis icke uttala något underkännande av den matematiska statistiken. Den har en stor betydelse ur rent vetenskaplig och närmast matematisk synpunkt, och dess intresse ur denna synpunkt vill jag till fullo vitsorda. Men för utbildning av blivande statistiska tjänstemän är den matematiska statistiken av minimal betydelse. Det skulle enligt mitt förmenande fullständigt snedvräda hela professuren, om vid dess inrättande nämnvärd hänsyn toges till den matematiska statistiken. Nu kan det ju så vara, att läget är så lyckligt, att det för tillfället finnes en person, som är kompetent på hela området, men man kan icke räkna med, att det alltid skall bliva så, och att bestämma professurens omfattning med hänsyn till den ögonblickliga tillgången på sökande, kan icke vara lämpligt. Det säkraste sättet att undvika, att den matematiska statistiken får ett obehörigt utrymme, är att kombinera ämnet statistik med ett annat samhällsvetenskapligt ämne, som anger att professurens tyngdpunkt skall ligga på den samhällsvetenskapliga sidan. Det var därför jag framställde mitt förslag till motivering inom utskottet, vilket utmynnar i en sådan kombination. För min del kan jag emellertid icke vara med om vad motionären föreslagit. Bestämmas nämligen professuren till en professur i nationalekonomi och statistik, blir säkerligen följden den, att vi få en ny professur i nationalekonomi och att statistiken blir lika styvmoderligt behandlad som förut. Jag ansåg, som jag nyss nämnde, nödvändigt, att i utskottets motivering gavs ett bestämt uttryck åt, att en blivande professor i statistik borde vara samhällsvetenskaplig och icke en professur i statistikens teori eller matematisk statistik. Emellertid har nu herr Clason under diskussionen framställt förslag om ett tillägg, till den kungl. propositionen, vilket tillägg i väsentliga delar undanrödjer de betänkligheter jag hyst, och jag anser mig därför oförhindrad att frånträda den ställning jag intog i statsutskottet och förena mig med herr Clason.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till herr Clasons förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att beträffande förevarande punkt yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr Clason, att kammaren måtte besluta, att i utgiftsstaten för universitetet i Lund, afdelningen A) Avlöningar m. m., Filosofiska fakulteten, uppföra en professur i statistik med enahanda avlöningsförmåner som tillkomme universitetsprofessorer i allmänhet, och med skyldighet för tjänstens innehavare att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande

Om inrättande av en professur i statistik vid universitetet i Lund.
(Forts.)

fastställda villkoren och bestämmelserna, med bemyndigande för Kungl. Maj:t att närmare bestämma platsens omfattning, så att dess huvudvikt lades på det samhällsvetenskapliga området, ävensom att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till universitetet i Lund med 7,500 kronor.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 82—94.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 95.

Lades till handlingarna.

Punkterna 96—110.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 111.

Lades till handlingarna.

Punkterna 112—138.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 139.

Lades till handlingarna.

Punkterna 140—142.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 143 och 144.

Lades till handlingarna.

Punkterna 145—155.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 156.

Lades till handlingarna.

Punkten 157.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 158.

Lades till handlingarna.

Punkterna 159 och 160.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 161.

Lades till handlingarna.

Punkterna 162—172.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 173 och 174.

Lades till handlingarna.

Punkterna 175—185.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 186.

I en inom andra kammaren av herr *Sv. Bengtsson* i Norup m. fl. väckt motion (nr 5) hade hemställts, att riksdagen ville besluta höja det under åttonde huvudtiteln å ordinarie stat uppförda anslaget till stipendier åt medellösa och mindre bemedlade elever vid landets folkhögskolor med 30,000 kronor eller från 80,000 kronor till 110,000 kronor.

*Höjning av
anslaget till
stipendier åt
elever vid
folkhögskolor.*

Utskottet hade i förevarande punkt på angivna skäl hemställt, att riksdagen, i anledning av herr *Bengtssons* m. fl. ovanberörda motion, måtte höja anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 80,000 kronor med 20,000 kronor, till 100,000 kronor.

Reservation hade vid denna punkt avgivits av herrar *E. A. Nilson* i Örebro och *S. Bengtsson* i Norup, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till herr *Bengtssons* m. fl. ovanberörda motion, måtte höja anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 80,000 kronor, med 30,000 kronor till 110,000 kronor.

*Höjning av
anslaget till
stipendier åt
elever vid
folkhögskolor.*
(Ports.)

Herr Holmquist: Herr talman! Man kan ju överhuvud taget säga att statsutskottet har behandlat den föreliggande huvudtiteln mycket välvilligt, och jag vill icke heller förneka att en sådan välvilja även kommit den föreliggande punkten till del, men jag kan å andra sidan icke bortse ifrån att utskottet kunde hava varit ändå välvilligare, och det är den synpunkten jag nu vill med några ord införa kammaren försvara.

Som bekant höjdes på Kungl. Maj:ts initiativ vid riksdagen 1912 anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor från 35,000 till 80,000 kronor. Redan första året visade sig emellertid att detta belopp var för litet såtillvida att tilldelande av de av Kungl. Maj:t och av riksdagen såsom maximibelopp avsedda stipendierna icke rymdes inom denna anslagssumma. Det belopp, som av folkhögskoleinspektören ansågs vara det riktiga, därest dessa maximibelopp skulle komma eleverna tillgodo, beräknades redan första året till 32,100 kronor, således utöver det belopp, som av motionärerna nu ifrågasatts, nämligen 30,000 kr. och betydligt över det belopp, till vilket utskottet kommit såsom höjningssumma, eller 20,000 kr.

Nu skulle man ju kunna säga att dessa 32,100 kronor, vartill folkhögskoleinspektören kommit, är en summa, som till äventyrs skulle kunna anses något för hög. Men tar man reda på hur denna siffra uppkommit, vill det synas mig att det är tämligen givet att den snarare är för låg än för hög. Det förhåller sig nämligen så under det år, som av folkhögskoleinspektören här avsetts, att det inkommit högst betydande krav på stipendier till dels medellösa och dels mindre bemedlade elever. Ifrån denna summa avdrogs först av rent formella skäl ett icke obetydligt belopp. Men sedermera genom den granskning, som av folkhögskoleinspektören gjordes, öfverflyttades ett betydligt antal elever från gruppen medellösa till gruppen mindre bemedlade, och detta skedde oaktat vederbörliga intyg från ordena angåvo att de skulle rätteligen tillhöra de kategorier, som deras ansökningshandlingar ville hänföra dem till. Jag kan således icke finna annat än att allt som göras kan är gjort för att nedbringa det belopp, om vilket här är fråga, och det oaktat har folkhögskoleinspektören beräknat den ökning av anslaget, som borde ifrågakomma, till 32,100 kronor, därest beloppen skulle ifrågasättas till de maximibelopp, som Kungl. Maj:t och riksdagen avsett.

Går jag nu över till utskottets motivering, så åberopar utskottet först och främst vad statsutskottet vid 1912 års riksdag anförde, nämligen att dessa av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställda maximibelopp naturligtvis kunde under vissa förhållanden understigas och följaktligen behöfde man icke anse såsom en alldeles oomkullkastlig regel att dessa elever vid folkhögskolorna alltid skulle ifrågakomma till de högsta ifrågasatta beloppen. Och utskottet framhåller i en senare del av sin motivering »vikten av att vid stipendiernas utdelande sorgfällig prövning ägnas de ifrågasatta stipendiernas ekonomiska förhållanden».

Då det gäller att skilja mellan den grupp av stipendiater, som går under rubriken obemedlade och mindre bemedlade å ena sidan

ifrån dem, som till äventyrs efter granskning befinnas tillhöra rubriken bemedlade, då är, efter allt vad jag kunnat finna, all rättfärdighet uppnådd. Jag kan icke finna att man skall kunna gå längre i att minska det antal elever, som anmäler sig såsom obemedlade och mindre bemedlade, än man gjort under det år, som jag särskilt tagit hänsyn till, och där anslagsökningen ändå skulle bliva 32,100 kronor per år.

*Höjning av
anslaget till
stipendier åt
elever vid
folkhögskolor*
(Forts.)

Men om utskottet med denna maning till sorgfällig prövning av stipendiaternas ekonomiska förhållanden avser att icke någon skall räknas som obemedlad, som icke verkligen är det, och icke någon räknas som mindre bemedlad, som icke tillhör den kategorien, vill det synas mig, som om en sådan maning är i viss mån överflödig. Ty som intygen nu avgivas, är verkligen den saken tämligen klar. Då en person får intyg på att vara fullständigt obemedlad, är det givet att inom den kategorien, dit en sådan man eller kvinna hör, låter icke tänka sig någon *vidare* gradation. Jag kan således icke finna annat än att både riksdagen och Kungl. Maj:t måst, då anslaget förra gången höjdes, hava avsett att en sådan obemedlad man eller kvinna skulle hava det ifrågasatta högsta anslaget 125 kronor för en art av kurser, och ett mindre belopp för de s. k. mindre kurserna. Men man kan icke tänka sig att, då samtliga dessa lärjungar anses såsom *obemedlade*, mellan dessa skulle kunna bliva någon särskild gradation. De böra ifrågasättas få det anslag, som anses lämpligt för att lämna en obemedlad möjlighet att gå igenom en kurs vid folkhögskola.

Vad åter de mindre bemedlade eleverna beträffar, tror jag att, som det nu sker, finns det knappast någon, som räknats dit som icke verkligen är mindre bemedlad och vid de månfaldiga tillfällena, då det har ålegat mig att bestämma detta begrepp, *mindre bemedlad*, har det verkligen tagits så restriktivt som möjligt. Mången gång har det verkligen varit fråga om man icke gått kanske något för hårdhänt tillväga och såsom mindre bemedlad räknat ungdom, som till äventyrs skulle hava hänförts till obemedlad.

Anser nu åter utskottet att inom denna grupp »mindre bemedlade» skulle vara olika gradationer för olika läroverksalumnier, tror jag att man mycket misstager sig. Det är naturligtvis en likartad ekonomi för alla dessa, som gå under rubriken mindre bemedlade. Jag tror således att på den vägen kan man knappt tänka på att göra besparingar, då det gäller anslag till stipendier.

Nu säger vidare utskottet, på samma gång som utskottet välviligt erkänner att motionärerna hava uppenbarligen visat — vad också utskottet kommit till — att en höjning är behöfelig, att utskottet har gjort jämförelser med de med dessa folkhögskolor närbesläktade lantmannaskolorna och där har utskottet funnit en höjning av det nu ifrågavarande stipendieanslaget från 70.000 kronor till 100,000 kronor av behovet påkallad, och utskottet drar därav den slutsatsen, att om dessa folkhögskoleanslag höjdes med 20.000 kronor och anslaget således når siffran 100.000 kronor, hade man gjort ungefär vad man gjort för jordbruksundervisningsanstaltens elever. Men

*Höjning av
anslaget till
stipendier åt
elever vid
folkhögskolor.*

(Forts.)

jag kan icke finna att utskottet i den delen räknat rätt. Det är nämligen en sak, som i motionen är åberopat och som utskottet även lämnar fullständigt oanmärkt, och det är att både antalet elever och antalet behövande stipendiater är betydligt lägre inom dessa jordbruksundervisningsanstalter än det är vid folkhögskolorna. Vid sådant förhållande skulle även med hänsyn till dessa jordbruksundervisningsanstalters läge i det föreliggande avseendet utskottet med utdragna konsekvenslinjer hava kommit till en större ökning av anslaget än utskottet här ifrågasätter. Jag tror att denna höjning, åtminstone icke ur den synpunkten sett, skulle vara mindre än den höjning av 30,000 kronor, som motionärerna hava föreslagit.

Vidare påpekar utskottet den hastiga tillväxten av detta anslag, som påkallar en viss varsamhet ifråga om ytterligare höjning av det-samma. Ja, det är ett mycket gammalt, av statsutskottet ofta åberopat skäl, och ett skäl, som ofta av kammaren mycket välvilligt mottagits och ofta av kammaren gillats. Men jag kan icke finna att i detta speciella fall utskottet bort med särskild kraft åberopa det skälet, därför att hela denna stipendiefråga varit fullkomligt försumpad. Anslaget höjdes vid 1912 års riksdag ifrån 35,000 till 80,000 kronor. Det var ju ett ganska stort steg. Men tar man reda på anledningen, sådan den i både Kungl. Maj:ts proposition och i utskottets betänkande framhölls, var det den att stipendiebeloppen efter hand som elevantalet vid skolorna vuxit blivit så små att de *icke kunde anses lämna någon avsevärd hjälp till folkhögskolekursers genomgående.*

När man står inför det förhållandet, att ett anslag icke lämnar *avsevärd* hjälp, då måste man väl taga ett högst betydligt steg, och det gjorde även riksdagen då, välvilligt erkännande anslagets stora betydelse.

Nu har frågan åter kommit i det läge, såvitt jag kan finna, att redan första året denna ökning skedde, anslaget var 32,100 kronor för lågt. Vore det icke skäl, för att frågan icke ytterligare skall råka in i sådant där marvatten, att höja detta anslag, så att det blir till ett verkligt stöd för eleverna vid statens folkhögskolor. Det råder knappast något tvivel om, att sedan några år gått, elevantalet, som jag hoppas, kommer att ökas och följaktligen stipendiebeloppen att minskas, så att anslaget åter behöver höjas. Men icke kan det nuvarande tillståndet gagna folkhögskolans utveckling, och icke inverkar den ifrågasatta höjningen på svenska statens ekonomi. Vore det icke därför lämpligt, då man står inför nödvändigheten att höja anslaget — något som utskottet välvilligt påpekat — att taga steget fullt ut och höja åtminstone med de 30,000 kronor, som motionärerna ifrågasätta?

Utskottet påpekar vidare, att den motion i ämnet, som av herr Lundgren m. fl. väcktes vid den första av innevarande års riksdagar, icke ifrågasatte anslagets höjande till mer än 100,000 kronor. Ja, man måste erkänna, att en motionärs yrkande icke är ett bevis av någon rang. Men jag får verkligen säga, att om motionärerna vid innevarande riksdag yrka på 110,000 kronor, så borde väl strängt

taget dessa motionärers yrkande hava mera vitsord, än de motionärers, som vid förra riksdagen väckte motion i frågan. Motionärerna vid innevarande riksdag hava haft tillfälle att granska de skäl och omständigheter, som i den första motionen anfördes, och när de hava kommit med ett förslag, vari de utan tvekan ifrågasätta större ökning än de första motionärerna, så tycker jag att i fråga om valet mellan motionerna — vilka jag som sagt måste tillskriva en obetydlig beviskraft — man ändå måste fästa mera avseende vid den sista motionen.

Höjning av anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor.

(Forts.)

Herr talman, det är dessa skäl, på vilka jag tillåter mig yrka bifall till den vid den nu föredragna punkten fogade reservationen.

Jag kan icke neka till, att då man av de här föreliggande handlingarna ser, att det lilla Danmark för motsvarande syfte för sina folkhögskoleelever består ett årligt anslag av betydligt öfver 200,000 kronor, man icke kan säga, att det skulle överstiga den svenska statens bärkraft att till enahanda syfte lämna ett årligt belopp av 110,000 kronor.

Det har under föregående debatt i dag här talats om, att den svenska kulturen måste hava stödjare och bärare, och jag tror knappast, att man skall kunna leta upp bättre kulturhärddar än de i vårt land spridda folkhögskolorna. Jag tror, att en ökning av anslaget enligt motionärernas yrkande skulle bidra till att i ökad takt samla eleverna kring folkhögskolornas bildningshärddar. Och i det syftet, herr talman, ber jag få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr Strömberg: Den föregående ärade talaren har på så uttömmande sätt behandlat denna fråga, att jag just icke har mycket att tillägga, då jag går att bemöta honom, utan jag skall försöka att göra det i allra största korthet.

Han framhöll, att riksdagen så nyligen som år 1912 ökade ifrågavarande anslag från 35,000 kronor till 80,000 kronor, således med ett högst avsevärt belopp. Han framhöll också det faktum, att då uttalade statsutskottet den bestämda uppfattningen, att oaktat beräkningen av stipendiernas belopp var gjord med hänsyn till vissa då angivna siffror, vederbörande styrelser icke behövde eller ens borde följa denna beräkning med avseende å storleken av varje stipendium, utan skulle kunna inom denna summa variera högst väsentligt efter stipendiaternas behov, så att somliga finge mer, andra finge mindre.

Emellertid har det visat sig, såsom motionärerna framhållit, att detta anslag är otillräckligt, och det har utskottet icke heller motsagt, utan tvärtom instämt däri, då utskottet föreslår en ökning redan nu från 80,000 till 100,000 kronor. Givet är likväl, att om man utgår från den synpunkt som den ärade talaren tycktes göra, att bara därför att behovet växer, också anslaget skall ökas, man måste bereda sig på, att i så fall anslaget kan komma att bliva synnerligen stort. Behovet beror nämligen på icke blott stipendiebeloppens storlek, utan även

Höjning av
anslaget till
stipendier åt
elever vid
folkhögskolor
(Forts.)

antalet stipendiater och hur frikostigt ansökningarna tillmötesgås.

Ehuru den ärade talaren var livligt övertygad om, att allt gjorts, som göras kan för att hålla nere beloppen och begränsa stipendierna till dem, som voro i verkligt behov därav, det vill säga obemedlade och mindre bemedlade, så vill jag säga, att inom utskottet gjort sig gällande en uppfattning, att i det fallet icke allt vore, som det borde vara, utan att det nog kunde behöva iakttagas här och var en ännu större noggrannhet och försiktighet, om anslagssumman icke skall växa över hövan.

Vid föregående riksdag i år beviljades en höjning i stipendierna för lantmannaskolorna; detta anslag hade förut utgått med 70,000 kronor och ökades nu till 100,000 kronor. Därför har det varit ett ytterligare skäl för utskottet att tillstyrka, att nu ifrågavarande anslag, oaktat en ökning däri till 80,000 kronor så nyligen beviljats, skulle höjas till 100,000 kronor.

Motionärerna hava emellertid yrkat, att anslaget skulle sättas till 110,000 kronor, och det är för denna ökning på ytterligare 10,000 kronor den ärade talaren gjort sig till tolk. Han framhöll till slut särskilt, att han ansåg, att man icke skulle taga hänsyn till att den motion i frågan, som väcktes vid förra riksdagen, stannade vid ett belopp av 100,000 kronor, ty de motionärer, som framlagt frågan för innevarande riksdag, borde tillmätas större vitsord än de, som väckt motion vid förra riksdagen. Det kan nu visserligen sägas, men det egendomliga är, att av de motionärer som nu väckt förslaget äro 4 desamma som vid januaririksdagen. Det är följande fyra: herrar Sven Bengtsson i Norup, Bernh. Eriksson, J. P. Jespersion och Sven Linders. Precis samma personer, som i januari månad i år begära en höjning i anslaget med 20,000 kronor, begära nu utan några som helst nya skäl och utan att någon ändring i förhållandena inträtt, ytterligare 10,000 kronor. Den enda sak, som hänt, är att riksdagen blivit upplöst, så att de fått tillfälle att komma in med en ny motion, och det skälet är kanske väl svagt, för att statsutskottet skall gå deras önsknigar till mötes.

Jag ber också att få säga, att oaktat inom utskottet och särskilt inom vederbörande avdelning av detsamma meningarna voro ganska delade, huruvida man skulle stanna vid 80,000 kronor eller gå med på att tillstyrka någon förhöjning, gick man dels på grund av redan anförda skäl, dels ock av viss kompromisshänsyn med på att föreslå vad samma motionärer begärt för två månader sedan, nämligen en höjning av anslaget intill 100,000 kronor. Då detta upplystes inom utskottet, fann utskottet dessa skäl vara så pass talande, att endast två reservanter mot utskottets beslut antecknade sig, och t. o. m. en av motionärerna, herr Eriksson i Grängesberg, fann vid sådant förhållande icke lämpligt att reservera sig, utan han godtog utskottets hemställan.

Den ärade talaren började med att säga, att utskottet i den

na fråga visat sig välvilligt. Jag instämmer till fullo med honom däri, och jag tycker, att om man skulle gå längre, såsom han föreslagit, välviljan bleve väl stor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Höjning av
anslaget till
stipendier åt
elever vid
folkhögskolor.
(Forts.)*

Friherre Gyllenstierna: Detta är lyckligtvis ingen parti-fråga, herr talman, det ser man redan av motionärernas namn. Nu har jag den åsikt, som framförts av den ärade ledamot av kammaren, vilken talat för reservationen, och jag skall be att få göra samma yrkande som han.

Det skäl, som för mig är viktigast, är, att jag har personlig erfarenhet av de stora kostnader eleverna på landsbygden få underkasta sig, när de söka sig till folkhögskolorna. Nu föreställer jag mig, att även om, såsom utskottet velat påpeka, man skall gå fram med en viss varsamhet, så gör man detta även med beviljande av ytterligare 10,000 kronor. Det är av detta skäl jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen att i avseende på förevarande punkt yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 187—191.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 192.

Lades till handlingarna.

Punkten 193.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 194.

Lades till handlingarna.

Punkterna 195—197.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 198.

Lades till handlingarna.

Punkterna 199—201.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 202.

Lades till handlingarna.

Punkterna 203—205.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 206.

Lades till handlingarna.

Punkterna 207—217.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 218.

Lades till handlingarna.

Punkterna 219—236.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 237 och 238.

Lades till handlingarna.

Punkterna 239—244.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Hans excellens herr statsministern *Hammar skjöld* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 116, med förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen;

nr 121, angående förslag till lag om tillsyn å fartyg;

nr 122, angående anordnande av utvidgad statskontroll å fartygs sjövärdighet m. m.;

nr 138, angående vissa engångskostnader för lantförsvarets ordnande;

nr 119, angående arvodesförhöjning för stationsskrivaren vid statens järnvägar Hjalmar Samuel Holm;

- nr 118, angående ökning av arbetskrafterna hos socialstyrelsen;
nr 115, angående årligt understöd åt poststationsföreståndaren Emma Grahnberg;
nr 117, angående pension för postmästaren Brynolf Fredrik Wennqvist; samt
nr 120, angående pension åt postexpeditören greve Gustaf Otto Cronhielm.
-

Anmäldes och bordlades

Statsutskottets utlåtanden:

- nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av nytt övningsfält för Karlskrona grenadjärregemente;
nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av Karlbergs kungsgård m. m.;
nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkt 11 av sjunde huvudtiteln gjorda framställning i fråga om bidrag till en internationell byrå i Bryssel för handelsstatistik; och

nr 12, i anledning av riksdagens år 1913 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1912;

bevillningsutskottets betänkande nr 2, i anledning av väckt motion om upphävande av stämpelskatten å inrikes växlar;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 1, angående väckt motion om kompletterande dekorerings av andra kammarens plenisal;

nr 2, angående vissa nybyggnads- och förändringsarbeten å riksbankens fastighet i Göteborg; och

memorial nr 3, angående avskrivning av osäkra fordringar vid riksbankens huvudkontor och avdelningskontor; ävensom

lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 kap. 3 och 4 §§ rättegångsbalken samt lag om ändrad lydelse av 11 § i lagen om handräkning för fordrans utfående den 26 april 1907; och

nr 4, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts under dagen avlämnade nädiga proposition nr 134, med förslag till ändrad lydelse av § 20 regeringsformen.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade nådiga proposition nr 123, med förslag till lag om förekommande och släckning av skogseld.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet avlämnade nådiga propositioner:

nr 117, angående pension för postmästaren Brynolf Fredrik Wennqvist;

nr 120, angående pension åt postexpeditören greve Gustaf Otto Cronhielm; och

nr 125, angående understöd åt lantbruksingenjören J. E. Berggrens änka och barn.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade nådiga propositioner:

nr 115, angående årligt understöd åt poststationsföreståndaren Emma Grahnberg;

nr 118, angående ökning av arbetskrafterna hos socialstyrelsen; samt

nr 119, angående arvodesförhöjning för stationsskrivaren vid statens järnvägar Hjalmar Samuel Holm.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet avlämnade nådiga propositioner:

nr 8, angående upplåtande av vissa områden från förra militiebostället Long nr 3 Storegård i Skaraborgs län;

nr 9, angående försäljning av förra militiebostället Ängsholmen nr 1 med Borghaga nr 1 i Stockholms län med visst undantag;

nr 10, angående upplåtande av en lägenhet från förra skogvaktarbostället Stora Söderby nr 3 i Stockholms län;

nr 43, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Bredevik nr 1 och 2 Skjunnaryd nr 1 i Jönköpings län;

nr 44, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Götetorp nr 1 jämte Götetorp nr 2, en utjord, i Kalmar län;

nr 45, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Ljung nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 124, angående ändring i gällande bestämmelser i fråga om fördelning av odlingslän;

nr 126, angående ålderstillägg åt vissa kronojägare;

nr 127, angående avstående eller upplåtande i vissa fall av mark från kronoegendomar;

nr 128, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Kattarp nr 9 i Malmöhus län;

nr 129, angående upplåtande av lägenheter från förra härads-skrivarbostället Torpa nr 4 Måns Jonsgården och nr 5 Arvid Snickargården i Skaraborgs län;

nr 130, angående upplåtande av lägenheter från Hunnelundstorp under Visborgs kungsladugård i Gottlands län;

nr 131, angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Tofta nr 1 och 2 Söder- och Västergård i Kronobergs län;

nr 132, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Sälshög nr 7, 11 och 14 med Sälshög nr 12 i Kristianstads län;

nr 133, angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Väster Bitterna nr 2 Kartegården i Skaraborgs län; samt

nr 135, angående efterskänkande av viss del av kronans fordran av inspektoren A. Carleson i Hedtorp för å auktion inköpt björkved.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade nådiga propositioner:

nr 121, med förslag till lag om tillsyn å fartyg;

nr 122, angående anordnande av utvidgad statskontroll å fartygs sjövärdighet m. m.;

nr 116, med förslag till lag om ändring i vissa delar av sjölagen; och

nr 138, angående vissa engångskostnader för lantförsvarets ordnande;

blevo dessa propositioner på begäran bordlagda.

Justerades åtta protokollsutdrag för denna dag.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Dahl</i>	fr. o. m. d. 12 t. o. m. d. 20	innev. månad
» <i>Wachtmeister, Axel,</i>	» » 15 » » 27	» » .

Kammarens sammanträde avslutades kl. 2,54 e. m.

In fidem
A. v. *Krusenstjerna.*